

ירמיהו

סיכום לבגרות

תנ"ך ממ"ד כתה יב'

5 יחידות

דודי זינגר

הערה: אין להסתמך רק על הסיכומים ללמידה לבגרות, חשוב להתעדכן באתר "ללמוד וללמד"

פרק א- הקדשת ירמיהו לנביא

א דבְּרֵי יִרְמְיָהוּ, בֶּן-חֻלְקִיָּהוּ, מִן-הַכֹּהֲנִים אֲשֶׁר בְּעִנְתוֹת, בְּאֶרֶץ בְּנֵימִן. ב אֲשֶׁר הָיָה דֹבֵר-יְהוָה אֵלָיו, בְּיָמֵי יֹאשִׁיָּהוּ בֶן-אֲמוֹן מֶלֶךְ יְהוּדָה, בְּשָׁלֹשׁ-עֶשְׂרֵה שָׁנָה, לְמָלְכוֹ. ג וַיְהִי, בְּיָמֵי יְהוֹשִׁיָּהוּ בֶן-יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה, עַד-תֵּם עֲשָׂתֵי עֶשְׂרֵה שָׁנָה, לְצַדְקִיָּהוּ בֶן-יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה--עַד-גְּלוֹת יְרוּשָׁלַם, בְּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי

הערה:

ענתות סמוכה לירושלים ולוואדי קלטן מקומה מזוהה היום באזור הכפר הערבי ענתא).

העיר ענתות מוזכרת בתנ"ך מספר פעמיים :

ספר יהושע: עיר כהנים

ספר מלכים א': מסופר על שלמה המלך שגרש את אביתר הכהן לענתות.

ספר ישעיהו: ענתות מוזכרת כחלק ממסע סנחריב.

ספר נחמיה: אחד הערים ששוקמו בידי שבי ציון.

הערה: ירמיהו ניבא **במשך 40 שנים**, בימי מלכי יהודה הבאים :

המלך	מספר שנות מלכות	מצב רוחני
יאשיהו	31 שנים – ירמיהו החל להתנבא בשנת 18 למלכותו	טוב מאוד
יהואחז	3 חודשים	לא טוב
יהויקים	11 שנים	לא טוב
יהויכין	3 חודשים	לא טוב
צדקיהו	11 שנים	לא טוב

- בעת שהיה נביא ממלכת ישראל כבר הוגלתה על ידי אשור.
- על ממלכת יהודה נגזר חורבן, בגלל מעשה המלך מנשה אשר מלך לפני תחילת נבואותיו של המלך ירמיהו.

הערה: מעצמות האזור :

ממלכת אשור נחלשת, לאחר מות המלך יאשיהו מצרים שולטת על הארץ, כפי שלמדנו בספר מלכים הם הגלו את יהואחז והמליכו את יהויקים, הבבלים התחזקו וכבשו את הארץ מידי המצרים, הגלו את יהויכין והאליטה של ממלכת יהודה והמליכו במקומו את צדקיהו, לאחר שצדקיהו מרד בבל הם כבשו את ירושלים והחריבו את בית המקדש.

הסבר : ה' אומר לירמיהו שהוא הוקדש לתפקיד הנבואה עוד לפני שהוא נולד.

שאלה: (רד"ק)

מדוע רק לנביא ירמיהו נאמר שהוא הוקדש לתפקיד הנבואה עוד לפני שנולד?

תשובה:

ה' ידע שירמיהו יסרב לקבל את התפקיד, ולכן כבר בהתחלה מציין ה' בפני ירמיהו שהוא נבחר כבר לתפקיד לפני לדתו ולכן הוא לא יכול לסרב.

ו וְאָמַר, אֶהְיֶה אֲדֹנָי יְהוִה, הֲנִיחֵה לֹא-יִדְעֶתִי, דָּבָר: כִּי-נֶעַר, אֲנִכִּי. ז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי, אֵל-תֹּאמַר נֶעַר אֲנִכִּי: כִּי עַל-כָּל-אֲשֶׁר אֶשְׁלַחְךָ, תֵּלֵךְ, וְאֵת כָּל-אֲשֶׁר אֲצַוְךָ, תִּדְבֹר. ח אֵל-תִּירָא, מִפְּנֵיהֶם: כִּי-אֲתָךְ אֲנִי לְהַצִּילְךָ, נְאֻם-יְהוָה. ט וַיִּשְׁלַח יְהוָה אֶת-יָדוֹ, וַיִּגַע עַל-פִּי; וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי, הֲנִיחֵה נְתַתִּי דְבָרִי בְּפִיךָ. י רְאֵה הֲפִקְדְתִּיךָ הַיּוֹם הַזֶּה, עַל-הַגּוֹיִם וְעַל-הַמַּמְלָכוֹת, לְנֹתוֹשׁ וּלְנֹתוֹץ, וּלְהֶאֱבִיד וּלְהָרוֹס--לְבָנוֹת, וּלְנִטוּעַ

הסבר סירבו של ירמיהו:

ירמיהו מסרב לקבלת התפקיד, המפרשים מסבירים בדרכים שונות את הטיעון של ירמיהו " הֲנִיחֵה לֹא-יִדְעֶתִי, דָּבָר: כִּי-נֶעַר, אֲנִכִּי":

רש"י: אני צעיר בתפקיד, אין סיכוי שהעם יקשיב לנביא שבתחילת דרכו שאומר להם דברי תוכחה, כפי שראינו אצל משה שאמר את דברי התוכחה לסוף ימיו רק לאחר שעשה נסים ונתן להם את התורה.

מלבי"ם: אני צעיר ולכן אני לא יודע לדבר מהסיבות הבאות:

א. אין לי את האומץ לגשת לדבר אל המבוגרים.

ב. אין לי את היכולת לדבר בשפה גבוהה כפי שמדברים המבוגרים, והדבר דורש ניסיון שנרכש עם השנים.

ג. אין לי את היכולת להצליח בנבואה, שהעם לא יקשיב לאדם צעיר ואף בקלות יהרגו אותו.

ד וַיְהִי דָבָר-יְהוָה, אֵלַי לֵאמֹר. ה בָּטָרָם אֲצוּרָךְ (אֶצְרֶךָ) בְּבִטּוֹן יַדְעִיתִיךָ, וּבְטָרָם תִּצָּא מִרְחֹם הַקִּדְשֵׁתִיךָ: נְבִיא לְגוֹיִם, נְתַתִּיךָ.

תשובת ה':

כנגד החשש שלך לפנות למבוגרים - ז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי, אֶל-תֹּאמַר נָעַר אֲנִי: כִּי עַל-כָּל-אֲשֶׁר אֲשַׁלַּחְךָ, תִּלְקָךְ... ("אתה שליח של מלך גדול)

כנגד החשש שלא תדע לדבר בשפה גבוהה- "וַיָּאֵת כָּל-אֲשֶׁר אֶצְרֶךָ, תִּדְבַּר" (אני אומר לך מה לומר)

כנגד החשש שינסו לפגוע בו- ח אֶל-תִּירָא, מִפְּנֵיהֶם: כִּי-אַתָּה אֲנִי לְהַצִּלְךָ, נָא-יְהוָה. (ה' מבטיח לו שהוא יציל אותו)

כנגד הטענה שירמיהו לא יודע לדבר - ט וַיִּשְׁלַח יְהוָה אֶת-יָדוֹ, וַיַּגַּע עַל-פִּי; וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי, הִנֵּה נְתַתִּי דְבָרִי בְּפִיךָ. (ה' מבטיח לו שהוא ידריך אותו כיצד לדבר ומה לאמר).

שאלה : מה המשמעות לכך שה' נגע בפיו של ירמיהו?

תשובה: הכלי שמשמש את הנביא לעשות את תפקידו הוא הפה, נגיעת ה' בפיו של ירמיהו מבטאת את הקדשתו לנביא.

(עניין הנגיעה בפה בנבואת ההקדשה נמצא גם אצל ישעיהו ויחזקאל).

י רֵאה הַפְּקִדְתִּיךָ הַיּוֹם הַזֶּה, עַל-הַגּוֹיִם וְעַל-הַמַּמְלָכוֹת, לְנִתּוֹשׁ וְלִנְתוּץ, וְלְהֶאֱבִיד וְלְהָרוֹס-- לְבָנוֹת, וְלִנְטוֹעַ

הסבר:

" רֵאה הַפְּקִדְתִּיךָ הַיּוֹם הַזֶּה "- ה' ממנה את ירמיהו לנבא שני סוגי נבואות:

נבואת פורענות: לְנִתּוֹשׁ וְלִנְתוּץ, וְלְהֶאֱבִיד וְלְהָרוֹס.

נבואת נחמה: לְבָנוֹת, וְלִנְטוֹעַ.

הערה: בתיאור תפקידו של ירמיהו ישנם- 4 פעלים העוסקים בפורענות ו- 2 פעלים העוסקים בנחמה, מכך ניתן ללמוד שני דברים:

א. רוב נבואותיו של ירמיהו יהיה דברי פורענות, חלק קטן מהם יהיו דברי נחמה.

ב. בתחילה ירמיהו ינבא נבואות חורבן ואחר כך נבואות גאולה ונחמה.

פסוק ה : בְּטָרִם אֲצוּרָךְ (אֲצָרְךָ) בְּבֶטֶן יִדְעֶתִיךָ, וּבְטָרִם תֵּצֵא מֵרַחֵם
הַקֹּדֶשׁתִּיךָ: **נְבִיא לְגוֹיִם, נִתְתִּיךָ.**

פסוק י : רְאֵה הַפְּקֻדֹתֶיךָ הַיּוֹם הַזֶּה, **עַל-הַגּוֹיִם** וְעַל-הַמַּמְלָכוֹת, לְנִתּוֹשׁ
וְלִנְתוּץ, וְלְהֶאֱבִיד וְלְהָרוֹס-- לְבָנוֹת, וְלִנְטוֹעַ

חלק מנביאי ישראל התנבאו לגויים (ישעיהו , יחזקאל וכו') אבל אצל ירמיהו ישנה תופעה ייחודית שבשעת מינויו הוא מכונה " נביא לגויים".

ניתן להסביר כינוי זה ("נביא לגויים") בשתי צורות :

א. הנבואות על הגויים שאמר ירמיהו היו מיועדות לאוזני הגויים , והם נאמרו אליהם , כחלק מהצורך לתקן את כל העולם.

ב. הנבואות על הגויים מטרתם להעביר מסר לעם ישראל שה' משגיח על מעשי האדם והאמות ומשיב להם כגמולם .

הערה : למרות שירמיהו מכונה " נביא לגויים", עיקר הנבואות שלו נאמרו לעם ישראל.

המראות (נבואת ירמיהו)

יא וַיְהִי דְבַר-יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר, מָה-אַתָּה רֹאֶה יְרֵמְיָהוּ; וַאֲמַר, מִקַּל שֶׁקֶד אֲנִי רֹאֶה. יב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי, הִיטַבְתָּ לְרֵאוֹתַי: כִּי-שֶׁקֶד אֲנִי עַל-דְּבָרִי, לַעֲשׂוֹתוֹ.

הסבר:

המראה הראשון: מקל שקד.

הסבר המראה: ה' שוקד לעשות את דברי הפורענות.

הערה:

המפרשים נחלקו בפירוש המילה "שוקד"

רש"י: ה' ימהר לעשות את דברי נבואת הפורענות, כמו שעץ השקד ממהר ופורח לפני שאר העצים (שפורח , כבר בחודש שבט עוד לפני בוא האביב), כך ה' ימהר לעשות את דבר הפורענות על עם ישראל.

שד"ל: שוקד , משגיח ויעשה את דברי הנבואה כפי שנאמרו ללא התרשלות ובלא שכחה.

שד"ל	רש"י
שקד = שוקד משגיח לעשות	שקד = ממהר השקד ממהר לפרוח לפני שאר העצים
ה' שוקד ומשגיח לעשות את דבר הפורענות	ה' ימהר לעשות את דבר הפורענות

הערה:

בנבואה זאת יש שימוש "בלשון נופל על לשון", ה' מראה לירמיהו מקל שקד, אך הנבואה מתייחסת למשמעות שונה של המילה שקד (לא עץ), שוקד = משגיח ויעשה.

לשון נופל על לשון

הוא צירוף לשוני שבו ישנן שתי מילים (או יותר) בעלות הגייה דומה (או אותיות שורש דומות) אך משמעותן שונה ולעתים אף סותרת.

הערה:

רד"ק: הקושי במראה הראשון היה בזיהוי סוג העץ ממנו עשוי המקל , מאחר והוא היה לא עלים וללא פרחים.

יג ויהי דבר-יהוה אלי שנית לאמר, מה אתה ראה; ואמר, סיר נפוח אני ראה, ופניו, מפני צפונה. יד ויאמר יהוה, אלי: מצפון תפתח הרעה, על כל-ישבי הארץ. טו כי הנני קרא, לכל-משפחות ממלכות צפונה--נאם-יהוה; ובאו ונתנו איש כסאו פתח שערי ירושלים, ועל כל-חומתיה סביב, ועל, כל-ערי יהודה. טז ודברתי משפטי אותם, על כל-רעתם--אשר עזבוני, ויקטרו לאלהים אחרים, וישתחוו, למעשי ידיהם. יז ואתה, תאזר מתניד, וקמת ודברת אליהם, את כל-אשר אנכי אצוד; אל-תחת, מפניהם--פן-אחתד, לפניהם.

הסבר:

במראה השני, ירמיהו רואה סיר נפוח שפניו מופנים לכיוון צפון.

הסבר המראה:

מצפון תפתח הרעה, ומשם יבואו הגוים לכבוש את הארץ.

הסיר משל לישראל העומד בצד אחד למול ארץ בבל ... והאש משל לנבוכדנאצר שילכדה וישרפה באש.

הערה:

המפרשים נחלקו בהסבר מהו "סיר נפוח":

רד"ק: סיר רותח שמימיו מפעפעים, והאדים שיוצאים מופנים לכיוון צפון.

דעת מקרא: ערמת סירים (קוצים) שרגלים לאסוף אותם לערמה שישמשו לחומר בערה (הכוונה לצמח הסירה).

השוואה בין המראות:

<u>מראה ב'</u>	<u>מראה א'</u>	
וַיְהִי דְבַר-יְהוָה אֵלַי שְׁנִית לְאמֹר	וַיְהִי דְבַר-יְהוָה אֵלַי לְאמֹר	תיאור ההתגלות
מָה אַתָּה רֹאֵה	מָה-אַתָּה רֹאֵה יִרְמִיָּהוּ	שאלת ה'
וְאָמַר, סִיר נְפוּחַ אֲנִי רֹאֵה, וּפְנִי, מִפְּנֵי צְפוּנָה	וְאָמַר, מִקַּל שֶׁקֵּד אֲנִי רֹאֵה	תשובת הנביא
	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי, הִיטַבְתָּ לְרֵאוֹת	המשך הדיבור האלוקי
מִצְפוֹן תִּפְתַּח הָרְעָה, עַל כָּל-יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ	כִּי-שֶׁקֵּד אֲנִי עַל-דְּבָרִי, לְעֲשׂוֹתוֹ	פתרון המראה

הערה: שני המראות פותחים בשאלה : מה אתה רואה?

שאלה:

מה תפקיד שאלת ה' את הנביא מה אתה רואה?

תשובה:

הנביא נדרש לזהות מה הוא רואה

הנביא נדרש להבין את משמעות המראה

תפקיד השאלה לרכז את הנביא בזיהוי ובפירוש המראה

שאלה:

למה היה צריך להראות לנביא ירמיהו שתי מראות?

תשובה:

היה צריך להראות לירמיהו שתי מראות, מאחר וכל מראה שם דגש על עניין אחר שבפורענות, המראה הראשון עוסק **בזמן של הפורענות (תבוא מהר)**, המראה השני עוסק **במקום ממנו תבוא הפורענות**.

טו פי הנני קרא, לכל-משפחות ממלכות צפונה--נאם-יהוה; ובאו ונתנו איש כסאו פתח
שערי ירושלים, ועל כל-חומתיה סביב, ועל, כל-ערי יהודה. טז ודברתי משפטי אותם,
על כל-רעתם--אשר עזבוני, ויקטרו לאלהים אחרים, וישתחוו, למעשי ידיהם

הסבר:

פסוק טו': שרי ממלכת בבל והעמים שבשליטתם יבואו ויעשו מצור על ירושלים.
פסוק טז' מסביר שהחורבן והפורענות שיבואו על יד שרי בבל זהו המשפט שעושה ה'
עם ממלכת יהודה שחטאו ועבדו עבודה זרה.

יז ואתה, תאזר מתנידך, וקמת ודברת אליהם, את כל-אשר אנכי אצויד; אל-תחת,
מפניהם--פן-אחתך, לפניהם

הסבר:

ה' אומר לירמיהו שלא יפחד מלומר את דבר ה'.

אל תחת- אל תפחד

פן אחתך לפניהם- אם תפחד אתן לעם לפגוע בדך.

יח ואני הנה נתתיך היום, לעיר מבצר ולעמוד ברזל ולחמות נחשת--על-כל-
הארץ: למלכי יהודה לשריה, לכהניה ולעם הארץ. יט ונלחמו אליך, ולא-יוכלו
לך: כי-אתך אני נאם-יהוה, להצילך

הסבר:

א. בסוף נבואת המראות חוזר ה' על תפקידו של הנביא, אך הפעם מוצג ירמיהו
כנביא רק של עם ישראל,

ב. הדימויים בפסוקים אלו " עיר מבצר, עמוד ברזל, חומת נחושת " מעידים
שירמיהו יידרש להתמודד עם קשיים רבים מול העם שיתנכלו לו בגלל נבואותיו,
ולכן ה' מרבה להשתמש בדימויים של הגנה.

אל מול המאבקים שיעשו האנשים בעם כנגד ירמיהו, ה' יגן עליו ויציל אותו.

הערה:

חלקו הראשון של הפרק עוסק בהקדשת ירמיהו לנביא על ישראל ועל הגויים.
חלקו השני של הפרק עוסק במראות שראה ירמיהו ובציווי לאומרם לעם ישראל.
בשני החלקים יש דברי עידוד וחיזוק של ה' אל הנביא ירמיהו:

פסוק ח': .

אל-תירא, מפניהם: כי-אתך אני להצילך, נאם-יהוה

פסוקים יח'-יט':

ואני הנה נתתיך היום, לעיר מבצר ולעמוד ברזל ולחמות נחשת--על-כל-
הארץ: למלכי יהודה לשריה, לכהניה ולעם הארץ. ונלחמו אליך, ולא-יוכלו
לך: כי-אתך אני נאם-יהוה, להצילך

פרק ז' פס' א'-טו'

הציווי לירמיהו לעמוד בשער בית ה'

א. הדבר אשר היה אל-ירמיהו, מאת יהוה לאמר. **ב עמד, בשער בית יהוה,** וקראת שם, את-הדבר הזה; ואמרת שמעו דבר-יהוה, כל-יהודה הבאים בשערים האלה, להשתחות, ליהוה.

שאלה: מדוע מצווה הנביא ירמיהו לומר את הנבואה כאשר הוא עומד בשער היכל ה'?

תשובה: ירמיהו עומד לנבא על חורבנו האפשרי של בית המקדש, ולכן יש חשיבות שהוא יאמר את הדברים בכניסה להיכל ה' לאנשים שבאים להקריב ולהשתחות לה', שידעו שקיומו של היכל ה' איננו מובטח.

נבואת ירמיהו על היכל ה':

פסוקים ג'-יא בנויים בצורת כלל ופרט של הכלל.

ג כה-אמר יהוה צבאות, אלהי ישראל, היטיבו דרכיכם, ומעלליכם; **ואשכנה אתכם, במקום הזה. ד אל-תבטחו לכם, אל-דברי השקר** לאמר: **היכל יהוה היכל יהוה, היכל יהוה המה.**

ה כי אם-היטיב תיטיבו, את-דרכיכם ואת-מעלליכם: **אם-עשו תעשו משפט, בין איש ובין רעהו. ו גר יתום ואלמנה, לא תעשקו, ודם נקי, אל-תשפכו במקום הזה; ואחרי אלהים אחרים לא תלכו, לרע לכם. ז ושפנתי אתכם, במקום הזה - בארץ, אשר נתתי לאבותיכם: למן-עולם, ועד-עולם**

ח הנה אתם בטחים לכם, על-דברי השקר--לבלתי, הועיל. ט הגנב רצח ונאף, והשבע לשקר וקטר לבעל; והלך, אחרי אלהים אחרים--אשר לא-ידעתם. י ובאתם ועמדתם לפני, בבית הזה אשר נקרא-שמי עליו, ואמרתם, נצלנו--למען עשות, את כל-התועבות האלה. יא המערת פרצים, הנה הבית הזה אשר-נקרא-שמי עליו--בעיניכם; גם אנכי הנה ראיתי. נאם-יהוה.

פסוק ג' – כלל. הקריאה לעם לעשות טוב:

כה-אמר יהוה צבאות, אלהי ישראל, היטיבו דרכיכם, ומעלליכם

פסוק ה'-ו'- פירוט הכלל

ה כי אם-היטיב תיטיבו, את-דרכיכם ואת-מעלליכם: **אם-עשו תעשו משפט, בין איש ובין רעהו. ו גר יתום ואלמנה, לא תעשקו, ודם נקי, אל-תשפכו במקום הזה; ואחרי אלהים אחרים לא תלכו, לרע לכם**

פסוק ג' – כלל: ההבטחה שהקב"ה ישכן את ישראל במקום הזה

וַאֲשַׁפְּנָה אֶתְכֶם, בַּמָּקוֹם הַזֶּה

פסוק ז' - פירוט הכלל

ז וַאֲשַׁפְּנָתִי אֶתְכֶם, בַּמָּקוֹם הַזֶּה--בְּאֶרֶץ, אֲשֶׁר נָתַתִּי לְאַבוֹתֵיכֶם: לְמִן-
עוֹלָם, וְעַד-עוֹלָם

פסוק ד' – כלל: התפיסה המוטעית של העם הניזונה מדברי נביאי השקר ביחס לבית המקדש.

ד אַל-תִּבְטְחוּ לָכֶם, אֶל-דְּבַרֵי הַשָּׁקֵר לֵאמֹר: הֵיכַל יְהוָה הֵיכַל יְהוָה,
הֵיכַל יְהוָה הִמָּה.

פס' ח' -יא – פירוט הכלל:

ח הִנֵּה אַתֶּם בֹּטְחִים לָכֶם, עַל-דְּבַרֵי הַשָּׁקֵר--לְבַלְתִּי, הוֹעִיל. ט הַגָּנֹב רָצַח
וְנָאֵף, וְהַשֹּׁבֵעַ לַשָּׁקֵר וְקִטְרַר לַבְּעַל; וְהַלֹּדֵךְ, אַחֲרֵי אֱלֹהִים אַחֲרֵים--אֲשֶׁר לֹא-
יִדְעֶתֶם. י וּבְאַתֶּם וְעַמְדֹתֶם לִפְנֵי, בַּיַּת הַזֶּה אֲשֶׁר נִקְרָא-שְׁמִי עָלָיו,
וְאִמַּרְתֶּם, נִצַּלְנוּ--לְמַעַן עֲשׂוֹת, אֵת כָּל-הַתּוֹעֵבוֹת הָאֵלֶּה. יא הַמַּעֲרַת
פְּרָצִים, הִי הַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר-נִקְרָא-שְׁמִי עָלָיו--בְּעֵינֵיכֶם; גַּם אֲנֹכִי הִנֵּה
רֹאֵתִי, נֹאֵם-יְהוָה.

טענת הנביא:

ג כה-אמר יהוה צבאות, אלהי ישראל, היטיבו דרכיכם, ומעלליכם; ואשכנה אתכם, במקום הזה. ד אל-תבטחו לכם, אל-דברי השקר לאמור: היכל יהוה היכל יהוה, היכל יהוה המה.

הסבר:

הנביא יוצא נגד התפיסה הדתית של העם שהמקדש הוא ביתו של ה', ולכן הקב"ה לעולם לא יחריב אותו, לפי תפיסה זו אפשר לעשות מעשים רעים ולא יבוא חורבן או גלות, תפיסה דתית זו נאמרת על ידי נביאי השקר.

ירמיהו צריך לשכנע את העם שקיום בית המקדש תלוי במעשי העם, ורק אם יחזרו בתשובה ימשיך בית ה' לעמוד, ואם לא יחזרו בתשובה בית המקדש יחרב.

שאלה:

מדוע חוזר הנביא שלוש פעמיים על המילים "היכל ה'?"

תשובה:

רד"ק:

- א. שההיכל היה בנוי משלושה חלקים – אולם, היכל ודביר.
- ב. לחזק את דבריו.

רש"י:

- ג. כנגד שלושת הרגלים, הזמנים בהם באו לראות את פני ה'.

דרישת ה' – בין אדם לחברו ובין אדם למקום

ה. כי אם-היטיב תיטיבו, את-דרכיכם ואת-מעלליכם: אם-עשו תעשו משפט, בין איש ובין רעהו. ו. גר יתום ואלמנה, לא תעשקו, ודם נקי, אל-תשפכו במקום הזה; ואחרי אלהים אחרים לא תלכו, לרע לכם

בפסוקים המפרטים את הקריאה לעם לעשות טוב מדגיש הנביא דווקא את מצוות בין אדם לחברו.

א. הנביא מונה שלוש מצוות שבין אדם לחברו (עשיית משפט, דאגה לגר וליתום, לא תרצח), אל מול מצווה אחת של בין אדם למקום " ואחרי אלוקים אחרים לא תלכו"

ב. הנביא מקדים את מצוות בין אדם לחברו למצוות שבין אדם למקום.

רשימת המעשים שיש לחדול מהם בהשוואה לעשרת הדיברות

ח הנה אתם בטחים לכם, על-דברי השקר--לבלתי, הועיל. ט הגנב רצח
ונאף, והשבע לשקר וקטר לבצע; והלך, אחרי אלהים אחרים--אשר לא-
ידעתם

הערה:

בפסוקים ח'-יא' בפירוט הדרישה של הנביא ירמיהו מהעם, שלא ללכת אחרי נביאי השקר, ומפרט מספר מעשים שיש לחדול מהם.

המעשים אותם הנביא מפרט מזכירים את עשרת הדיברות:

" לא תגנוב" – הגנב

" לא תרצח" – רצח

" לא תנאף" – נאף

" לא תענה ברעך עד שקר" – והשבע לשקר

" לא תשתחוה להם ולא תעבדם" – וקטר לבצע

" אנוכי ה'... לא יהיה לך אלוקים אחרים על פניי" – והלך, אחרי אלהים אחרים

הערה:

בשונה מעשרת הדיברות בהם מצוות בין אדם למקום קודמות למצוות שבין אדם לחברו, הנביא ירמיהו בנבואתו מקדים את מצוות שבין אדם לחברו.

י ובאתם ועמדתם לפני, בבית הזה אשר נקרא שמי עליו, ואמרתם, נצלנו--למען עשות, את כל-התועבות האלה. יא המערת פרצים, היה הבית הזה אשר-נקרא-שמי עליו--בעיניכם; גם אנכי הנה ראיתי, נאם-יהוה.

הערה:

מלבי"ם: הנביא לא מזכיר שה' שוכן בבית המקדש, אלא מזכיר את בית המקדש כמקום ששם ה' נקרא עליו, ללמדנו שכבר נסתלקה השכינה מבית המקדש ונשאר בבית זה רק שמו של ה'.

מטרת ירמיהו לבטל בעם את התפיסה השגויה שה' ישכון בבית המקדש לעד

הוכחת ירמיהו שה' לא ישכון בכל מצב, לעד בבית המקדש

חורבן המשכן בשילו

יב כי לכו-נא, אל-מקומי אשר בשילו, אשר שפנתי שמי שם, בראשונה; וראו, את אשר-עשיתי לו, מפני, רעת עמי ישראל. יג ועתה, יען עשותכם את-כל-המעשים האלה--נאם-יהוה; ואדבר אליכם השכם ודבר, ולא שמעתם, ואקרא אתכם, ולא עניתם. יד ועשיתי לבית אשר נקרא-שמי עליו, אשר אתם בטחים בו, ולמקום, אשר-נתתי לכם ולאבותיכם--כאשר עשיתי, לשלו

הסבר:

הנביא מזכיר לעם את חורבן המשכן בשילה כהוכחה שה' איננו חושש להחריב את משכנו, בניגוד למחשבות העם שהמקדש יציל אותם מגלות

גלות עשרת השבטים וחורבן השומרון

טו והשלכתי אתכם, מעל פני, כאשר השלכתי את-כל-אחיכם, את כל-זרע אפריים

הסבר:

הנביא מביא את חורבן שומרון (גלות עשרת השבטים), כהוכחה לכך שעונש הגלות הוא אפשרות שכבר מומשה בעבר ויכולה להתרחש שוב בעתיד בעקבות חטאיהם של ממלכת יהודה.

פרק כו'

הקדמה:

בפרק ז' למדנו שהנביא ירמיהו יצא כנגד התפיסה המוטעית של עם ישראל שביית המקדש לא יחרב, הוא אמר את דבריו כשהוא עומד בפתח בית המקדש, כפי שצווה אותו ה', בפרק כו' מובאת נבואה מקבילה לנבואה שבפרק ז', בהמשך הפרק מתוארת תגובת העם, ירמיהו עומד למשפט בגלל נבואתו, במהלך המשפט הוא נושא דברים להגנתו.

שאלה:

מדוע תגובת העם והמשפט שנעשה לנביא ירמיהו בעקבות דברי הנבואה, לא נכתבו בפרק ז' בצמוד לדברי הנבואה?

תשובה:

פרק ים כו'- כט' עוסקים בסיפורים שונים על חייו של הנביא, ולכן מוזכר המשפט, בעוד בפרק ז' עיקר הנושא אינו חייו האישיים של הנביא, אלא דברי נבואתו. תגובת העם לדברי נבואת ירמיהו והמשפט שנערך לו שייכים לחייו האישיים, ואינם חלק מדברי הנבואה.

נבואת ירמיהו

א בראשית, ממלכות יהויקים בן-יאשיהו--מלך יהודה: הִזָּה הַדָּבָר הַזֶּה, מאת יהוה לאמר. ב. פה אמר יהוה, עֲמֹד בַּחֲצַר בֵּית-יְהוָה, וְדַבַּרְתָּ עַל-כָּל-עַרְי יְהוּדָה הַבָּאִים לְהַשְׁתַּחֲוֹת בֵּית-יְהוָה, אֵת כָּל-הַדְּבָרִים אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לְדַבֵּר אֵלֵיהֶם: אֵל-תִּגְרַע, דָּבָר. ג. אולי ישמעו--וְיִשְׁבוּ, אִישׁ מִדְּרָכּוֹ הַרְעָה; וְנַחֲמֹתִי אֶל-הַרְעָה, אֲשֶׁר אֲנֹכִי חֹשֵׁב לַעֲשׂוֹת לָהֶם, מִפְּנֵי, רַע מַעֲלָלֵיהֶם. ד. וְאִמַּרְתָּ אֵלֵיהֶם, פֹּה אָמַר יְהוָה: אִם-לֹא תִשְׁמְעוּ, אֵלַי, לְלַכֵּת בְּתוֹרֹתַי, אֲשֶׁר נָתַתִּי לְפָנֶיכֶם. ה. לִשְׁמַעַ, עַל-דְּבָרֵי עַבְדֵי הַנְּבִאִים, אֲשֶׁר אֲנֹכִי, שָׁלַח אֵלֵיכֶם; וְהִשְׁפַּסְם וְשָׁלַח, וְלֹא שָׁמַעְתֶּם. ו. וְנָתַתִּי אֶת-הַבַּיִת הַזֶּה, כְּשֵׁלָה; וְאֶת-הָעִיר הַזֹּאתָה (הַזֹּאת) אֶתֵּן לְקַלְלָהּ, לְכָל גּוֹי הָאָרֶץ.

הערה: נבואה זאת מקבילה לנבואה שנאמרה בפרק ז'

המקום: שער בית ה'.

קהל השומעים: יושבי יהודה הבאים לבית המקדש

תוכן הנבואה: גורל בית המקדש יהיה דומה לגורלו של משכן שילה

אזהרה: הנביא אומר לעם שהוא מזהיר אותם, אך הם לא שומעים לדבריו

ז וַיִּשְׁמְעוּ הַכֹּהֲנִים וְהַנְּבִיאִים, וְכָל-הָעָם, אֶת-יְרֵמְיָהוּ, מְדַבֵּר אֶת-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּבֵית יְהוָה. ח וַיְהִי כְּכַלּוֹת יְרֵמְיָהוּ, לְדַבֵּר אֶת כָּל-אֲשֶׁר-צִוָּה יְהוָה, לְדַבֵּר, אֶל-כָּל-הָעָם; וַיִּתְּפְּשׂוּ אֹתוֹ הַכֹּהֲנִים וְהַנְּבִיאִים, וְכָל-הָעָם לֵאמֹר-- מוֹת תָּמוּת

הסבר:

דברי ירמיהו גורמים להתנגדות בקרב העם, בתגובה הם מעמידים אותו למשפט בדרישה לעונש מוות.

שאלה:

מדוע דברי ירמיהו מעורר התנגדות כל כך חזקה בקרב העם?

תשובה:

א. נבואת ירמיהו נאמרת בשער בית המקדש, העם בא להקריב את הקורבנות ושומע שהמעשים שלו לא רצויים, המקום ותיזמון הדברים מעלים את רף ההתנגדות מצד השומעים.

ב. ירמיהו נתפס כנביא שמדבר בגישה שונה משאר הנביאים, ולכן דבריו נראים כנבואת שקר, וביטוי של עמדה פרטית של ירמיהו ולא כדבר ה'.

ג. הנביאים והכהנים מתנגדים באופן מיוחד לדברי ירמיהו מאחר והם הנפגעים הישירים מדברי הנבואה המבשרת את חורבן בית המקדש, ומצגים את הנביאים האחרים כדוברי שקר.

שאלה:

במה מואשם ירמיהו?

תשובה:

מצודת דוד:

"משפט מות- שחשדוהו שמלבו ניבא הדבר ולכן אמרו שיש לו דין חיוב מוות"

ירמיהו מואשם בכך שהוא נביא שקר, שמציג תפיסה מנוגדת לדברי הנביאים האחרים הטוענים שה' לעולם לא יחריב את בית המקדש.

הערה: האשמה חוזרת מספר פעמיים במהלך המשפט:

פסוק ט'- דברי האשמה

מדוע נבית בשם-יהוה לאמר

פסוק יב'- תשובת ירמיהו:

ויאמר ירמיהו אל-כל-השָׁרִים, וְאֶל-כָּל-הָעָם לֵאמֹר: **יְהוָה שְׁלַחְנִי**, לְהַנְבִּיא אֶל-הַבַּיִת הַזֶּה וְאֶל-הָעִיר הַזֹּאת, אֵת כָּל-הַדְּבָרִים, אֲשֶׁר שָׁמַעְתֶּם

פסוק טז'- פסקת השופטים:

ויאמרו השָׁרִים וְכָל-הָעָם, אֶל-הַכֹּהֲנִים וְאֶל-הַנְּבִיאִים: אֵין-לָאִישׁ הַזֶּה, מִשְׁפַּט-מָוֶת, **כִּי בָשָׂם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ, דָּבָר אֲלֵינוּ**

שרי יהודה:

ז **וַיִּשְׁמְעוּ הַכֹּהֲנִים וְהַנְּבִיאִים, וְכָל-הָעָם, אֶת-יְרֵמְיָהוּ**, מְדַבֵּר אֶת-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּבַיִת יְהוָה. ח וַיְהִי כְּכֹלֹת יְרֵמְיָהוּ, לְדַבֵּר אֵת כָּל-אֲשֶׁר-צִוָּה יְהוָה, לְדַבֵּר, אֶל-כָּל-הָעָם; **וַיִּתְּפְּשׂוּ אֹתוֹ הַכֹּהֲנִים וְהַנְּבִיאִים, וְכָל-הָעָם לֵאמֹר-- מוֹת תָּמוּת**. ט **מְדוּעַ נְבִיט בָּשָׂם-** יְהוָה לֵאמֹר, כְּשֶׁלוּ יְהִי הַבַּיִת הַזֶּה, וְהָעִיר הַזֹּאת תִּחְרַב, מֵאִין יוֹשֵׁב; וַיִּקְהַל כָּל-הָעָם אֶל-יְרֵמְיָהוּ, בְּבַיִת יְהוָה. י **וַיִּשְׁמְעוּ שְׂרֵי יְהוּדָה**, אֵת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, וַיַּעֲלוּ מִבַּיִת-הַמֶּלֶךְ, בַּיִת יְהוָה; וַיֵּשְׁבוּ בְּפֶתַח שַׁעַר-יְהוָה, הַחֹדֶשׁ.

הערה:

בשלב הראשון: הכהנים, הנביאים והעם תופסים את ירמיהו ודורשים להמיתו.

בשלב השני: מגיעים שרי יהודה לעשות משפט מסודר, הם מאפשרים לשני הצדדים לעלות את טענתם ולירמיהו הם מאפשרים להגיב לאישומים ולומר את דבריו.

המשפט

טענות הכהנים והנביאים :

יא ויאמרו הכהנים והנביאים, אל-השרים, ואל-כל-העם, לאמר: **משפט-מות, לאיש הזה, כי נבא אל-העיר הזאת, כאשר שמעתם באזניכם .**

תשובת ירמיהו:

יב ויאמר ירמיהו אל-כל-השרים, ואל-כל-העם לאמר: יהוה שלחני, להנבא אל-הבית הזה ואל-העיר הזאת, את כל-הדברים, אשר שמעתם. יג ועתה, היטיבו דרכיכם ומעלליכם, ושמעו, בקול יהוה אלהיכם: וינחם יהוה--אל-הרעה, אשר דבר עליכם. יד ואני, הנני בידכם: עשו-לי כטוב וכישר, בעיניכם. טו אך ידעו, כי אם-ממתים אתם אתי--כי-דם נקי אתם נתנים עליכם, ואל-העיר הזאת ואל-ישביה: כי באמת, שלחני יהוה עליכם, לדבר באזניכם, את כל-הדברים האלה.

שלושת הטענות שטען ירמיהו באומץ לב אל מול טענות הכהנים, הנביאים והעם:

א. אני לא נביא שקר.

ב. ניתן לשנות את המצב, אם העם יחזור בתשובה הקב"ה יינחם על הרעה.

ג. ירמיהו מקבל את סמכות השרים לשפוט אותו, אך מזהיר אותם שאם יפסקו כנגדו גזר דין מוות, הם עומדים להרוג אדם חף מפשע.

פסק הדין:

טז ויאמרו השרים וכל-העם, אל-הכהנים ואל-הנביאים: **אין-לאיש הזה, משפט-מות, כי בשם יהוה אלהינו, דבר אלינו**

הערה: ירמיהו הצליח לשכנע את השרים שפסקו כי אין לנביא משפט מוות.

הערה: מהפסוק עולה שבנוסף לשרים גם העם השתכנעו מדברי ירמיהו.

זקני העם מביאים ראייה נוספת שירמיהו זכאי

יז וַיִּקְמוּ אַנְשֵׁים, מִזְקְנֵי הָאָרֶץ; וַיֹּאמְרוּ, אֵל-כָּל-קְהַל הָעָם לֵאמֹר. יח מיכיה (מיכה), המורשתי, הִיָּה נָפֵא, בַּיָּמִי חִזְקִיהוּ מֶלֶךְ-יְהוּדָה; וַיֹּאמֶר אֵל-כָּל-עַם יְהוּדָה לֵאמֹר כֹּה-אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת, צִיּוֹן שְׂדֵה תַחֲרֹשׁ וִירוּשָׁלַיִם עַיִים תִּהְיֶה, וְהָר הַבַּיִת, לְבָמוֹת יָעַר. יט הַהֵמָּה הִמְתִּיהוּ חִזְקִיהוּ מֶלֶךְ-יְהוּדָה וְכָל-יְהוּדָה, הֲלֹא יָרָא אֶת-יְהוָה--וַיַּחַל אֶת-פְּנֵי יְהוָה, וַיִּנָּחֵם יְהוָה אֶל-הַרְעָה אֲשֶׁר-דָּבַר עֲלֵיהֶם; וַאֲנַחְנוּ, עֹשִׂים רָעָה גְדוֹלָה--עַל-נַפְשׁוֹתֵינוּ

הסבר:

זקני הארץ מזכרים לעם את נבואת מיכה שנבא בימי המלך חזקיהו שיבוא חורבן על ממלכת יהודה, הם מציגים לעם שאלה רטורית, " הַהֵמָּה הִמְתִּיהוּ חִזְקִיהוּ מֶלֶךְ-יְהוּדָה וְכָל-יְהוּדָה", האם חזקיהו הרג אותנו על נבואה קשה זאת?

לא רק שחזקיהו לא פגע בנביא, אלא אף עודד את העם לחזור בתשובה, ובכך נצלה ירושלים מידי סנחריב מלך אשור.

שאלה:

מה צרכים העם ללמוד מהתקדים של הנביא מיכה?

תשובה:

א. מלך צדיק שומע לקול הנביא.

ב. מלך צדיק יכול לעורר את העם לעשות תשובה.

ג. נבואת פורענות יכולה להתבטל, אם יחזור העם בתשובה.

שאלה:

מדוע צרכים זקני העם להביא ראייה נוספת לאחר שנפסק על ידי שרי יהודה שירמיהו דובר אמת?

תשובה: (מלבי"ם)

לאחר המשפט השתכנעו העם שירמיהו דובר אמת, אך עדיין רצו להמיתו על כך שדבריו על חורבן פוגעים בהם, שהחורבן יגרום להם לנזק ועל הנביא לשלם במוות על שליחותו כמבשר הרעה ומביא את הנזק

מצד המשפט לא מגיע לו גזר דין מוות, אך מצד הנזק שגורמים דבריו, לתפיסתם ניתן להמיתו על ידי העם.

והזקנים משכנעים אותם שאין לפגוע בירמיהו

אוריהו בן שמעיהו

כ וגם- איש, הָיָה מִתְנַבֵּא בְּשֵׁם יְהוָה, אוריהו בן- שְׁמַעְיָהוּ, מִקְרִית הַיְעָרִים; וַיִּנְבֵּא
עַל-הָעִיר הַזֹּאת, וְעַל-הָאָרֶץ הַזֹּאת, כָּלֵל, דְּבָרֵי יְרֻמְיָהוּ. כֹּא וַיִּשְׁמַע הַמֶּלֶךְ-יְהוֹיָקִים
וְכָל-גְּבוּרָיו וְכָל-הַשָּׂרִים, אֶת-דְּבָרָיו, וַיִּבְקֹשׁ הַמֶּלֶךְ, הַמִּיתוּ; וַיִּשְׁמַע אוריהו וַיֵּרָא, וַיִּבְרַח
וַיָּבֵא מִצְרַיִם. כִּב וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ יְהוֹיָקִים, אֲנָשִׁים-- מִצְרַיִם: אֶת אֶלְנָתָן בְּן-עֲכָבוֹר
וְאֲנָשִׁים אֲתוֹ, אֶל-מִצְרַיִם. כג וַיּוֹצִיאוּ אֶת-אוריהו מִמִּצְרַיִם, וַיָּבֵאוּ אֶל-הַמֶּלֶךְ
יְהוֹיָקִים, וַיִּפְהוּ, בְּחָרָב; וַיִּשְׁלַךְ, אֶת-נַבְלָתוֹ, אֶל-קִבְרֵי, בְּנֵי הָעָם

הסבר:

הפרק מסתיים בסיפור על הנביא אוריהו שהתנבא נבואת אמת הדומה לנבואת ירמיהו, והמלך יהויקים הורג אותו ללא משפט, מסיפור זה ניתן להבין שלמרות שירמיהו יצא זכאי עדיין יש סכנה לחייו.

ירמיהו נצל בזכות אחיקם בן שפן

כד אָדָּךְ, יָד אַחִיקָם בֶּן-שָׁפָן, הִיָּתָה, אֶת-יְרֻמְיָהוּ-- לְבַלְתִּי תֵת-אֶתוֹ בְּיַד-הָעָם,
לְהַמִּיתוֹ.

הערה:

הצלת ירמיהו על ידי אחיקים היא קיום הבטחתו של ה' לירמיהו בהקדשתו בפרק
א' פס' יט': **"ונלחמו אליך ולא יכלו לך כי אתך אני נאם ה' להצילך"**

הערה:

במהלך הפרק חוזרות שוב ושוב המילים מהשורש מו"ת, חזרתן של מילים אלו
מבטאת את ההתלבטות של השופטים ושל העם, אם לגזור על ירמיהו גזר דין מוות

פרק ז' פס' כא'-כח'

תוכחת ירמיהו להבאת הקורבנות למקדש

כא פה אמר יהוה צבאות, אלהי ישראל: עלותיכם ספו על-זבחיכם, ואכלו בשר

הסבר:

מהר"י קרא: עולותיכם: קורבן העולה נשרף כולו על המזבח.

זבחיכם: קורבן שנאכל גם על ידי הבעלים.

סופו - הוסיפו

הנביא ירמיהו קורא לעם לחבר את קורבן העולה ביחד עם קורבן השלמים, ולאכול את הכל, שהקב"ה לא רוצה את עולותיכם, וחבל לבזבז את בשר הקורבן שישרף סתם על המזבח.

כב פי לא-דברתי את-אבותיכם, ולא צויתים, ביום הוציא (הוציא) אותם, מארץ מצרים--על-דברי עולה, וזבח

הסבר:

נביאים רבים דברו כנגד הקורבנות שהעם מביא באופן טכני מבלי לשנות את התנהגותו., הנביא ירמיהו מעלה טיעון מיוחד המעורר קושי.

הקושי:

הנביא ירמיהו אומר שה' לא ציווה את בני"י להביא קורבנות, וכיצד ניתן לומר דבר שכזה, כאשר ספר ויקרא עוסק בקורבנות בהרחבה וכן פרשיות נוספות בחומשים שמות ובמדבר?

תירוץ (רד"ק):

א. מצוות הקרבת הקרבנות איננה חלק מכלל התורה, ועיקר מצוות הקורבנות היא הציווי "שמעו בקולי והייתם לי לעם".

ב. הציווי על קורבנות היחיד מתייחס לקורבנות רשות ("אדם כי יקריב...") או לקורבנות שמטרתם לעזור לאדם לכפר על החטאים שלו, אדם שלא רוצה להביא קורבן נדבה והוא לא חוטא, לא מצווה להביא קורבן יחיד.

ג. וקורבנות הציבור אינם מצווה לשם עצמה, אלא על מנת לעזור לעם ישראל כנגד יצר הרע שלהם להקריב קורבנות לעבודה זרה, הקרבת הקורבן מאפשרת להם לעשות עבודה שדומה לעבודת האלילים ולכוון אותה לה'.

תירוץ (אברבנאל)

במעמד הר סיני קבלו ישראל את עשרת הדיברות, בהם לא הוזכרו צומות וקורבנות, אך לאחר שחטאו בחטא העגל, ראה ה' את מצבם של בני ישראל, הוצרך לתקן להם קורבנות שיוכלו לכפר על מעשיהם, ואם לא היו חוטאים לא היה מצווה אותם על הקורבנות.

הדרך הרצויה

כג כִּי אִם-אֶת-הַדָּבָר הַזֶּה צִוִּיתִי אוֹתָם לֵאמֹר, שְׁמַעוּ בְּקוֹלִי--וְהִיִּיתִי לָכֶם לאלהים, וְאַתֶּם תִּהְיוּ-לִי לְעָם; וְהִלַכְתֶּם, בְּכָל-הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אֶצְוֶה אֶתְכֶם, לְמַעַן, יֵיטֵב לָכֶם. כִּד וְלֹא שְׁמַעוּ, וְלֹא-הָטוּ אֶת-אָזְנָם, וַיֵּלְכוּ בְּמַעֲצוֹת, בְּשָׂרָוֹת לִבָּם הָרַע; וַיִּהְיוּ לְאַחֹר, וְלֹא לְפָנַיִם. כה לָמֵן-הַיּוֹם, אֲשֶׁר יֵצְאוּ אֲבוֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, עַד, הַיּוֹם הַזֶּה--וְאֶשְׁלַח אֲלֵיכֶם אֶת-כָּל-עֲבָדֵי הַנְּבִיאִים, יוֹם הַשָּׁפָס וְשִׁלַח. כו וְלֹא שְׁמַעוּ אֵלַי, וְלֹא הָטוּ אֶת-אָזְנָם; וַיִּקְשׂוּ, אֶת-עַרְפְּסֵם--הָרַעוּ, מֵאֲבוֹתָם. כז וְדַבַּרְתָּ אֲלֵיהֶם אֶת-כָּל-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, וְלֹא יִשְׁמַעוּ אֵלַיךְ; וְקִרְאתָ אֲלֵיהֶם, וְלֹא יִעֲנוּכָה. כח וְאִמַּרְתָּ אֲלֵיהֶם, זֶה הַגּוֹי אֲשֶׁר לֹא-שְׁמַעוּ בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהָיו, וְלֹא לָקְחוּ, מוֹסָר; אַבְדָּה, הָאֲמוֹנָה, וְנִכְרַתָּה, מִפִּיהֶם.

הסבר:

כנגד הדברים אשר אומר ירמיהו שה' לא ציווה, הוא מציג את הדברים שה' כן ציווה.

הערה:

בנבואה זאת חוזר הפועל שמ"ע חמש פעמיים, ובכך מדגיש הנביא את הצפייה של ה' שהעם ישמע וזאת אל מול המציאות שהעם לא שומע.

ירמיהו פרק כז

רקע:

בממלכת יהודה מולך המלך צדקיהו שקבל את המינוי שלו ממלך בבל נבוכדנצר שהתחזק אל מול ממלכת אשור ומצרים, לאחר קרב כרכמיש. בשנה הרביעית למלך צדקיהו עסוק היה נבוכדנצר מלך בבל בדיכוי מרידה פנימית בארצו ולכן שב לארצו, עמי האזור מנצלים את בניסיון להתארגנות למרד. שליחים של עמון, מואב, אדום וצור הגיעו לירושלים במטרה לשכנע את צדקיהו להצטרף למרד, צירוף ממלכת יהודה למרד היה מחזק את הסיכוי להצלחתו ומונע ממלך בבל להשתמש בממלכת יהודה כבסיס ללוחמיו. המלך צדקיהו היה נתון בדילמה קשה, הצטרפות למרד תסכן את ממלכתו אל מול בבל, אי הצטרפות להתארגנות תצור מצב שהוא מוקף באויבים. נביאי הצדק קראו לצדקיהו להצטרף למרד נגד בבל, ודברו אל לב העם שכדאי להצטרף לעמים המורים, לעומתם מנבא ירמיהו שהמרד בבל ייכשל, ומי שיהיה נאמן לבבל ינצל

הציווי לירמיהו לעשות מוסרות על צווארו

א בְּרֵאשִׁית, מִמְּלַכְתּוֹ יְהוֹקֵם בֶּן-יְאוֹשִׁיָּהוּ-- מֶלֶךְ יְהוּדָה: הֲיֵה הַדָּבָר הַזֶּה, אֶל-יְרֵמְיָהוּ, מֵאֵת יְהוָה, לְאָמֹר. ב. כֹּה-אָמַר יְהוָה, אֱלֹהֵי, עֲשֵׂה לְךָ, מוֹסְרוֹת וּמִטּוֹת; וּנְתַתֶּם, עַל-צוּאֲרֶךְ. ג. וְשַׁלַּחְתֶּם אֶל-מֶלֶךְ אֲדוּם וְאֶל-מֶלֶךְ מוֹאָב, וְאֶל-מֶלֶךְ בְּנֵי עַמּוֹן, וְאֶל-מֶלֶךְ צוּר, וְאֶל-מֶלֶךְ צִידוֹן-- בְּיַד מַלְאָכֵי הַבָּאִים יְרוּשָׁלַם, אֶל-צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה

הסבר:

ה'מצווה את ירמיהו לשים מוסרות ומוטות על צווארו, ובנוסף עליו להכין מסורות ומוטות גם למלכי העמים הסובבים ולשלוח אותם אליהם בידי שליחים מאומות אלה הבאים לירושלים.

שאלה:

מהם המוסרות והמוטות?

תשובה:

רד"ק: רצועות וגידין שקושרים בעזרתם את העול על צוואר הבהמה המחברים אותה למחרשה.

ר' מנחם בן שמעון: מוסרות- רצועות, מוטות- העצים שנקשרו לצוואר הבהמה וחוברו ביחד למחרשה

הסבר:

את שליחת המוסרות והמוטות ירמיהו מלווה בהסבר המסר הנבואי והוא שגם על הגויים לקבל את עול מלך בבל, כמו הבהמה המקבלת את עול הבעלים שלה.

הרד"ק מסביר שבאותו הזמן התקיימה ועידה בין-לאומית של העמים המקיפים את ממלכת יהודה, ירמיהו מחלק את המוסרות והמוטות לנציגים הבאים לירושלים לדון במרד במלך בבל.

שאלה:

מדוע ירמיהו משתמש במעשה סמלי להעברת המסר לנבואתו?

תשובה:

א. מול הדילמה והלחץ שמופעל על המלך צדקיהו היה צריך ירמיהו לעשות מעשה דרמטי, ולכן הוא שם עליו את המוסרות והמוטות והתהלך ברחבי ירושלים, דבר שבוודאי עורר הד ציבורי.

ב. ירמיהו התמודד בנבואתו מול נביאי שקר רבים, על מנת להצליח שישמע דבריו היה עליו לעשות מעשה דרמטי ויוצא דופן, תוך הצגת נבואתו בעוצמה.

הערה:

בספר ירמיהו מתוארים מקרים נוספים בהם הוא עזר במעשה סמלי שליווה את המסר הנבואי:

המעשה	המסר	הפרק
ירמיהו הטמין חגורת פשתים בנקיק הסלע ולאחר זמן חזר וראה שהחגורה נרקבה.	סמל לכך שישראל יענשו (ירקבו), בגלל שהם עזבו את ה'	ירמיהו פרק יג'
ה' ציווה את ירמיהו לקנות בקבוק מחרס ולשבור אותו לעיני מנהיגי העם.	סמל לכך שה' יעניש את העם בעונש שלא יהיה ניתן לתקן	ירמיהו פרק יט'
אחרי החורבן שירמיהו בא אל מצרים עם שארית יהודה, הוא הטמין אבנים גדולות בפתח של בית פרעה מלך מצרים לעיני אנשים מיהודה.	סמל שנבוכדנצר יכה את מצרים	ירמיהו מג'

הקדמה:

בפרק כז' הנביא פונה לשלושה נמענים שונים:

אל מלכי העמים, אל צדקיהו ולכהנים ולעם, בהשוואה שנערוך נראה כיצד הנביא ירמיהו מתאים את המסר לקהל אליו מיועדים הדברים.

הנבואה לעמים

ד וְצוֹיַת אֲתֶם, אֶל-אֲדַנְיָהֶם לֵאמֹר: כֹּה-אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת, אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, כֹּה תֹאמְרוּ, אֶל-אֲדַנְיָכֶם

הערה:

בפניה לעמים ירמיהו מתחיל את דבריו במילים: " כה אמר ה' צבאות, אלוקי ישראל ", כדי להבהיר להם שהוא אומר דברי נבואה ששמע מאת ה'.

בנבואות שנאמרו למלך צדקיהו ואחר-כך לכהנים ולעם ירמיהו לא אומר פתיחה זאת, מאחר שהם מכירים אותו ויודעים שהוא טוען שהוא אומר נבואה ששמע מאת ה'.

ה. אֲנֹכִי עֲשִׂיתִי אֶת-הָאָרֶץ, אֶת-הָאָדָם וְאֶת-הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי הָאָרֶץ, בְּכַחַי הַגָּדוֹל, וּבְזִרוּעֵי הַנְּטוּיָה; וְנִתְּתִיהָ, לְאִשֶׁר יִשָּׂר בְּעֵינָי. ו. וְעַתָּה, אֲנֹכִי נֹתֵתִי אֶת-כָּל-הָאָרְצוֹת הָאֵלֶּה, בְּיַד נְבוּכַדְנֶאֶצַּר מֶלֶךְ-בָּבֶל, עֶבְדִּי; וְגַם אֶת-חֵית הַשָּׂדֶה, נֹתֵתִי לוֹ לְעִבְדוֹ. ז. וְעִבְדוּ אֹתוֹ כָּל-הַגּוֹיִם, וְאֶת-בָּנָו וְאֶת-בְּנֵי-בָנָו--עַד בֹּא-עֵת אֲרֻצּוֹ, גַּם-הוּא, וְעִבְדוּ בּוֹ גּוֹיִם רַבִּים, וּמְלָכִים גְּדֹלִים. ח. וְהָיָה הַגּוֹי וְהַמְּמַלְכָה, אֲשֶׁר לֹא-יַעֲבֹדוּ אֹתוֹ אֶת-נְבוּכַדְנֶאֶצַּר מֶלֶךְ-בָּבֶל, וְאֶת אֲשֶׁר לֹא-יִתֵּן אֶת-צִוְאוֹ, בְּעַל מֶלֶךְ בָּבֶל--בְּחָרָב וּבְרָעַב וּבְדָבָר אֶפְקָד עַל-הַגּוֹי הַהוּא, נֹאֵם-יְהוָה, עַד-תִּמְּי אֲתֶם, בְּיַדוֹ

הערה:

בדברי הפתיחה מדגיש הנביא ירמיהו תבונות שחשוב להבהיר להם ביחס לה':

- הצהרה על כך שה' הוא אדון כל הארץ וזכותו לתת אותה למי שימצא לנכון.

ה. אֲנֹכִי עֲשִׂיתִי אֶת-הָאָרֶץ, אֶת-הָאָדָם וְאֶת-הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי הָאָרֶץ, בְּכַחַי הַגָּדוֹל, וּבְזִרוּעֵי הַנְּטוּיָה; וְנִתְּתִיהָ, לְאִשֶׁר יִשָּׂר בְּעֵינָי

- הצהרה על כך שנבוכדנצר מלך בבל פועל בעולם מתוך שהוא עבדו של ה', שקבל ממנו מינוי (אישור) לשעבד את כל העמים.

ו. ועתה, אנכי נתתי את-כל-הארצות האלה, בידי נבוכדנצר מלך-בבל, עבדי; וגם את-חית השדה, נתתי לו לעבדו

- מי שמורד במלך בבל מורד בהחלטתו של ה' שנתן לנבוכדנצר את האישור לשעבד את העמים. ולכן מי שמורד במלך בבל יענש על ידי ה'.

ח והיה הגוי והממלכה, אשר לא-יעבדו אתו את-נבוכדנצר מלך-בבל, ואת אשר לא-יתן את-צוארו, בעל מלך בבל--בחרב וברעב ובדבר אפקד על-הגוי ההוא, נאם-יהוה, עד-תמי אתם, בידי

- בבל ישלטו במשך שלוש דורות (70 שנים).

ז. ועבדו אתו כל-הגוים, ואת-בנו ואת-בן-בנו--עד בא-עת ארצו, גם-הוא, ועבדו בו גוים רבים, ומלכים גדלים.

ציווי לעמים לא לשמוע בקול נביאי השקר

ט ואתם אל-תשמעו אל-נביאיכם ואל-קסמיכם, ואל חלמתיכם, ואל-ענניכם, ואל-כשפייכם--אשר-הם אמרים אליכם, לאמר, לא תעבדו, את-מלך בבל. י כי שקר, הם נבאים לכם, למען הרחיק אתכם מעל אדמתכם, והדחתי אתכם ואבדתם

הערה:

מתוך רשימת היועצים הארוכה שמפרט הנביא ירמיהו ומזהיר את העמים שלא לסמוך על דבריהם, ניתן ללמוד מי היו הגורמים המשפיעים על קבלת ההחלטות הפוליטיות אצל העמים (רשימה ארוכה של מגידי עתידות).

יֵא וְהַגּוֹי, אֲשֶׁר יָבִיא אֶת-צִוְאוֹרוֹ בְּעַל מֶלֶךְ-בָּבֶל--וְעַבְדּוֹ: וְהִנַּחְתִּיו עַל-אֲדָמְתוֹ נְאֻם-
יְהוָה, וְעַבְדָּהּ וַיֵּשֶׁב בָּהּ .

הערה:

הנביא ירמיהו מבטיח לעמים שמי שייתן את צווארו תחת עול בבל ויעבוד אותו יזכה להמשיך לשבת על אדמתו. (הבטחה זאת לא קיימת בדברים המכוונים לממלכת יהודה).

הנבואה לצדקיה

יב וְאֶל-צִדְקִיָּה מֶלֶךְ-יְהוּדָה דְּבַרְתִּי, כְּכֹל-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר: הֲבִיאוּ אֶת-צִוְאוֹרֵיכֶם
בְּעַל מֶלֶךְ-בָּבֶל, וְעַבְדוּ אֹתוֹ וְעִמּוּ--וְחִיו . יג לְמָה תִּמְוֹתוּ אֶתְּהָ וְעַמְּךָ, בְּחָרֵב בְּרָעַב
וּבְדָבָר--כְּאֲשֶׁר, דָּבַר יְהוָה, אֶל-הַגּוֹי, אֲשֶׁר לֹא-יַעֲבֹד אֶת-מֶלֶךְ בָּבֶל . יד וְאֶל-תְּשֻׁמְעוֹ
אֶל-דְּבָרֵי הַנְּבִאִים, הָאֹמְרִים אֲלֵיכֶם לֵאמֹר, לֹא תַעֲבֹדוּ, אֶת-מֶלֶךְ בָּבֶל: כִּי שִׁקֵּר, הֵם
נְבִאִים לְכֶם . טו כִּי לֹא שְׁלַחְתִּים נְאֻם-יְהוָה, וְהֵם נְבִאִים בְּשֵׁמִי לְשִׁקֵּר: לְמַעַן הִדִּיחִי
אֶתְכֶם, וְאֶבְדְּתֶם--אֶתְּם, וְהַנְּבִאִים הַנְּבִאִים לְכֶם

הערה:

- הנביא ירמיהו לא אומר בתחילת דבריו למלך צדקיהו שהוא מדבר בשם ה' (כפי שאמר למלכי העמים), מאחר וצדקיהו מכיר את ירמיהו כמי שמצייג עצמו שמדבר בשם ה'.
- ירמיהו בדבריו לצדקיהו לא מצייג את כל רשימת מגלי העתידות כמי שצריך להיזהר מלבקש מהם עצה (כפי שאמר למלכי העמים), אלא רק את נביאי השקר, מאחר והם היו האנשים אליהם הקשיב המלך.

הנבואה לכהנים ולעם

ט. וְאֶל-הַכֹּהֲנִים וְאֶל-כָּל-הָעָם הַזֶּה דִּבַּרְתִּי לֵאמֹר, כֹּה אָמַר יְהוָה, אֶל-תִּשְׁמְעוּ אֵל-
 דְּבָרֵי נְבִיאֵיכֶם הַנְּבִאִים לָכֶם לֵאמֹר, הִנֵּה כָּלִי בֵּית-יְהוָה מוֹשְׁבִים מִבְּבֵלָה עֲתָה
 מִהֲרָה: כִּי שָׁקַר, הִמָּה נְבִאִים לָכֶם. יז אֶל-תִּשְׁמְעוּ אֲלֵיהֶם, עֲבְדוּ אֶת-מֶלֶךְ-בָּבֶל
 וּחְיוּ: לָמָּה תִּהְיֶה הָעִיר הַזֹּאת, חֲרָבָה. יח וְאִם-נְבִאִים הֵם, וְאִם-יֵשׁ דְּבַר-יְהוָה אֲתֶם--
 יִפְגְּעוּ-נָא, בִּיהוָה צְבָאוֹת, לְבִלְתִּי-בָאוּ הַכֹּהֲלִים הַנּוֹתְרִים בְּבֵית-יְהוָה וּבֵית מֶלֶךְ יְהוּדָה
 וּבִירוּשָׁלַם, בְּבֵלָה. יט כִּי כֹה אָמַר, יְהוָה צְבָאוֹת, אֶל-הַעֲמֻדִים, וְעַל-הַיָּם וְעַל-הַמְּכֹנֹת--
 וְעַל יְתֵר הַכֹּהֲלִים, הַנּוֹתְרִים בְּעִיר הַזֹּאת. כ אֲשֶׁר לֹא-לָקַחְס, נְבוּכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל,
 בְּגִלְתּוֹ אֶת-יְכוֹנִיָּה (יְכָנְיָה) בֶן-יְהוֹנָדָה מִירוּשָׁלַם, בְּבֵלָה; וְאֵת כָּל-חָרֵי
 יְהוּדָה, וִירוּשָׁלַם. כא כִּי כֹה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת, אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל--עַל-הַכֹּהֲלִים, הַנּוֹתְרִים
 בֵּית יְהוָה, וּבֵית מֶלֶךְ-יְהוּדָה, וִירוּשָׁלַם. כב בְּבֵלָה יוֹבְאוּ, וְשָׁמָּה יִהְיוּ--עַד יוֹם פְּקֻדֵי
 אֲתֶם, נְאֻם-יְהוָה, וְהַעֲלִיתִים וְהִשִּׁיבְתִים, אֶל-הַמָּקוֹם הַזֶּה.

הערה:

- הנביא ירמיהו לא מציין בפתח דבריו אל הכהנים ואל העם שהוא מדבר בשם ה' (כפי שעשה שדבר עם מלכי העמים), מאחר והם בדומה למלך צדקיהו מכירים אותו ויודעים שהוא מציג עצמו כמי שמדבר בשם ה'.
- הנביא ירמיהו לא מבטיח לכהנים ולעם שאם הם יקבלו את עול ממלכת בבל ויעבדו אותם שינצלו מהגלות (כפי שהבטיח לשאר העמים), מאחר והגזרה כבר התקבלה שתהיה גלות, ההבטחה לממלכת יהודה שאם יקבלו את עול ממלכת בבל הם ינצלו ממוות וירושלים תנצל מחורבן מלא.
- בדבריו של ירמיהו לכהנים ולעם מוזכר עניין כלי המקדש, הנביא אומר שהכלים שנשארו בבית המקדש ולא הוגלו בגלות יהוה, ילקחו עיני בבל בזמן חורבן ירושלים.

הערה:

השורש ע.ב.ד מהווה מילה מנחה לאורך כל הפרק בכל שלושת הנבואות לעמים, לצדקיהו, לכהנים והעם, שאלת המפתח העומדת בפניהם היא האם לעבוד אול לא לעבוד את מלך בבל.

פרק כח'

הקדמה:

ראינו את עמדות הנחרצת של ירמיהו נגד נביאי השקר "שקר הם נביאים לכם", פרק כח' עוסק בעימות המרחש בבית ה' לעיני הכהנים והעם.

מצד אחד עומד הנביא ירמיהו שעל צווארו המוטה שמסמלת את עמדתו שיש להיכנע לבבל, ומצד שני עומד חנניה בן עזור המנבא לעם נבואת נחמה שעול בבל יסתיים בעוד שנתיים.

הערה:

שש פעמיים מכונה הנביא ירמיהו בפרק "הנביא" ושש פעמיים מכונה חנניה בן עזור "הנביא", בנוסף לכך מופיע השורש נב"א עוד שבע פעמיים ביחס לכלל הנביאים.

השאלה המרכזית שהפרק עוסק בה, היא מיהו נביא האמת ומיהו נביא השקר?

נבואת חנניה בן עזור

א וַיְהִי בַשָּׁנָה הַהִיא, בְּרֵאשִׁית מַמְלַכַת צְדָקְיָה מֶלֶךְ-יְהוּדָה, בַּשָּׁנָה (בַּשָּׁנָה) הָרְבִיעִית, בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי; אָמַר אֵלֵי חֲנַנְיָה בֶן-עֲזֹר הַנְּבִיא אֲשֶׁר מִגְּבֻעוֹן, בְּבֵית יְהוָה, לְעֵינֵי הַכֹּהֲנִים וְכָל-הָעָם, לֵאמֹר. ב כֹּה-אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת, אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל-- לֵאמֹר: שְׁבִרְתִּי, אֶת-עַל מֶלֶךְ בָּבֶל. ג פְּעוּד שְׁנַתִּים יָמִים, אֲנִי מֹשִׁיב אֶל-הַמְּקוֹם הַזֶּה, אֶת-כָּל-כְּלֵי, בֵּית יְהוָה-- אֲשֶׁר לָקַח נְבוּכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ-בָּבֶל, מִן-הַמְּקוֹם הַזֶּה, וַיְבִיאֵם, בָּבֶל. ד וְאֶת-יְכַנְיָה בֶן-יְהוִיָקִים מֶלֶךְ-יְהוּדָה וְאֶת-כָּל-גְּלוֹת יְהוּדָה הַבָּאִים בְּבָלָה, אֲנִי מֹשִׁיב אֶל-הַמְּקוֹם הַזֶּה-- נְאֻם-יְהוָה: כִּי אֲשַׁבֵּר, אֶת-עַל מֶלֶךְ בָּבֶל.

הערה:

בקריאת דברי חנניה ניתן לראות את הקושי בזיהויו כנביא שקר:

- א. הוא מדבר בלשון הנביאים בפתיחת דבריו "כה אמר ה' צבאות אלוקי ישראל".
- ב. הוא מתייחס בדבריו לעול מלכות בבל, ובכך דבריו נתפסים כדברי המשך למעשה הסמלי של הנביא ירמיהו ששם מוטה על צווארו.
- ג. חנניה איננו קורא לצאת למרד בבל בדומה לנביאי שקר אחרים, הוא מסכים עם ירמיהו שיש להיכנע לבבל, אך מתנבא שבבל תיפול בעוד שנתיים, ההבדל בפרשנות העתידית אל מול ההסכמה על המצב בהווה (שיש להיכנע לבבל), מגדיל את הקושי בזיהויו חנניה כנביא שקר.

ב פה-אמר יהוה צבאות, אלהי ישראל--לאמר: שברתי, את-על מלך
בבל. ג בעוד שנתים ימים, אני משיב אל-המקום הזה, את-כל-פלי בית
יהוה--אשר לקח נבוכדנאצר מלך-בבל, מן-המקום הזה, ויביאם, בבל. ד
ואת-יכניה בן-יהויקים מלך-יהודה ואת-כל-גלות יהודה הבאים בבבל,
אני משיב אל-המקום הזה--נאם-יהוה: כי אשבר, את-על מלך בבל.

הערה: מבנה נאום הפתיחה של חנניה

- חנניה פותח בהצהרה דרמטית שה' שבר את עול ממלכת בבל, בדרך זאת הוא מביא את קהל השומעים להקשיב לדבריו.
- מפתחת דבריו נראה שהוא עומד לנבא שה' כבר שבר (בעבר) את עול מלכות בבל (שברתי).
- חנניה מסיים את דבריו וחוזר שוב על המסר המרכזי שאמר כבר בתחילת דבריו, שה' ישבור את עול מלכות בבל.
- חנניה בניגוד לנביאי שקר אחרים שמפחדים לאומר זמן לקיום נבואתם, מכריז שבעוד שנתים ה' ישבור את עול מלכות בבל.
- חנניה מבשר בנבואתו בשורה נוספת שהעם שמח לשמוע, והיא שהגולים לבבל יחזרו לארץ, וכך גם המלך יהויכין.

תגובת ירמיהו

ה ויאמר ירמיה הנביא, אל-חנניה הנביא, לעיני הפהנים ולעיני כל-העם, העמדים בבית יהוה. ויאמר, ירמיה הנביא, אמן, כן יעשה יהוה; יקם יהוה, את-דבריו, אשר נבאת להשיב פלי בית-יהוה וכל-הגולה, מבבל אל-המקום הזה. ז אך-שמע-נא הדבר הזה, אשר אנכי דבר באזניך, ובאזני, כל-העם. ח הנביאים, אשר היו לפני ולפניך--מן-העולם: וינבאו אל-ארצות רבות, ועל-ממלכות גדלות, למלחמה, ולרעה ולדבר. ט הנביא, אשר ינבא לשלום--בבא, דבר הנביא, יודע הנביא, אשר-שלחו יהוה באמת.

הערה:

תגובת הנביא ירמיהו לדברי חנניה מפתיעה, אנו מצפים שהוא יתקוף אותו ויאמר שדבריו הינם נבואת שקר ובמקום זאת ירמיהו אומר:

ו ויאמר, ירמיה הנביא, אמן, כן יעשה יהוה; יקם יהוה, את-דבריו, אשר נבאת להשיב פלי בית-יהוה וכל-הגולה, מבבל אל-המקום הזה.

הסבר תשובת הנביא ירמיהו:

הפרשנים נחלקו בהבנת כוונתו של הנביא ירמיהו בתשובתו לחנניה:

ר"י קרא: רואה את דבריו כפשוטם ומסביר שירמיהו התכוון לכך שהוא ישמח אם ה' ישיב את הגולים, כלי המקדש והמלך יהויכין ודברי חנניה יתקיימו.

המלבי"ם: מפרש שירמיהו אמר את דבריו בלעג וזלזול שידע ירמיהו שאלו דברי שקר.

עמוס חכם: מפרש שירמיהו לא ידע אם חנניה נביא שקר, ולכן הוא מברך ומתכוון לכך שהוא ישמח שדברי חנניה יתגלו כנבואת אמת.

הערה:

לאחר דברי חנניה ותחילת תשובתו של ירמיהו ניתן להבין מדוע העם לא ידע בוודאות שחנניה הוא נביא שקר.

- א. חנניה התנבא בלשון של נביא אמת.
- ב. חנניה לא שלל את נבואתו של ירמיהו, אלא המשיך אותה וטען שאחרי הכניעה ותקופת שלטון בבל (שנתיים) תגאל ממלכת יהודה.
- ג. המסקנה המעשית אם למרוד או לא למרוד בבל דומה לדברי ירמיהו.
- ד. ההבדל בין חנניה לירמיהו הוא רק במספר שנות מלכות בבל שחנניה טוען שנתיים וירמיהו שבעים שנה.
- ה. תגובתו הראשונה של ירמיהו "אמן", יכולה לצור רושם שיש סיכוי שדברי חנניה הם דברי אמת.

הערה:

בהמשך דבריו של הנביא ירמיהו ניתן לראות את ההבחנה מתי ניתן לדעת האם נביא הוא נביא אמת או שקר:

ז אֲדָ-שָׁמַע-נָא הַדְּבַר הַזֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי דֹבֵר בְּאָזְנֶיךָ, וּבְאָזְנֵי כָל-הָעָם.
ח הַנְּבִיאִים, אֲשֶׁר הָיוּ לְפָנַי וּלְפָנֶיךָ--מִן-הָעוֹלָם: וַיִּנְבְּאוּ אֶל-אַרְצוֹת רַבּוֹת,
ועל-ממלכות גדלות, למלחמה, ולרעה ולדבר. ט הַנְּבִיא, אֲשֶׁר יִנְבֵּא
לשלוש--בבא, דבר הנביא, יודע הנביא, אשר-שלחו יהוה באמת.

הסבר:

הנביא ירמיהו אומר לעם שיתכן ונבואתו על החורבן לא תתקיים ובכל זאת אין הדבר מוכיח שהוא נביא שקר, כי על נבואות רעות על עם ישראל, אם העם יחזור בתשובה הם יבוטלו, אך נבואות טובות כפי שמבטיח חנניה מוכרחות להתקיים ואם הם לא התקיימו סימן יהיה שחנניה הוא נביא שקר.

ט הַנְּבִיא, אֲשֶׁר יִנְבֵּא לְשָׁלוֹם--בְּבֵא, דְּבַר הַנְּבִיא, יִדְּעֵה הַנְּבִיא, אֲשֶׁר-שָׁלְחוּ יְהוָה בְּאֵמֶת

הערה- דברי ירמיהו תואמים את פרושו של רש"י בספר דברים פרק יח'.

בספר דברים נאמר שמבחן הנביא אם הוא מתנבא אמת או שקר יבחן בקיום נבואתו :

כֹּאֲשֶׁר יִזְיַד לְדַבֵּר דְּבַר בְּשָׁמַי, אֵת אֲשֶׁר לֹא-צִוִּיתִיו לְדַבֵּר, וְאֲשֶׁר יִדְבֹר, בְּשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים--וּמֵת, הַנְּבִיא הַהוּא . כֹּא וְכִי תֹאמַר, בְּלִבְבְּךָ: אֵיכָה נִדְעֶה אֶת-הַדְּבַר, אֲשֶׁר לֹא-דִבְרוּ יְהוָה . כִּב אֲשֶׁר יִדְבֹר הַנְּבִיא בְּשֵׁם יְהוָה, וְלֹא-יְהִיָּה הַדְּבַר וְלֹא יִבֵּא--הוּא הַדְּבַר, אֲשֶׁר לֹא-דִבְרוּ יְהוָה: בְּזִדּוֹן דִּבְרוּ הַנְּבִיא, לֹא תִגּוֹר מִמֶּנּוּ.

מסביר רש"י :

"אך שמע נא" – " אמר אני מתנבא פורענות, אם לא יבוא איני שקרן שהקב"ה "ניחם על הרעה" "

מסביר רש"י שדברי פורענות יכולים להתבטל על ידי חזרה בתשובה של העם (שזאת מטרתם הראשונה , להביא את העם לחזור בתשובה) , ולכן אם התבטלו ולא התקיימו דברי נבואת פורענות , לא ניתן לדעת שהנביא הוא נביא שקר , אך אם הובטח בנבואה דברי נחמה, הם לעולם יצטרכו להתקיים ואם לא התקיימו סימן הוא שהנביא משקר.

שבירת המוטה

י ויקח חנניה הנביא, את-המוטה, מעל, צואר ירמיה הנביא; וישברהו.
יא ויאמר חנניה לעיני כל-העם לאמר, פה אמר יהוה, פכה אשבר את-על
נבכדנאצר מלך-בבל בעוד שנתים ימים, מעל צואר כל-הגוים; וילך ירמיה
הנביא, לדרכו.

הסבר:

חנניה לוקח את המוטה מעל הצואר של ירמיהו אשר סמלה את עול ממלכת בבל
והוא שוב אותה לעיני העם, חנניה מסביר לעם שמעשיו מסמלים את שבירת עול
מלכות בבל על ישראל על ידי ה' בעוד שנתים. הנביא ירמיהו רואה ושומע את
הדברים ועוזב את המקום.

דבר ה' אל ירמיהו

יב ויהי דבר-יהוה, אל-ירמיה: אחרי שבור חנניה הנביא, את-המוטה, מעל
צואר ירמיה הנביא, לאמר. יג הלוך ואמרת אל-חנניה לאמר, פה אמר יהוה,
מוטת עץ, שברת; ועשית תחתיהן, מטות ברזל. יד כי כה-אמר יהוה צבאות
אלהי ישראל, על ברזל נתתי על-צואר כל-הגוים האלה לעבד את-נבכדנאצר
מלך-בבל--ועבדו; וגם את-חית השדה, נתתי לו.

הסבר:

ה' מתגלה אל ירמיהו ואומר לו שחנניה הוא נביא שקר, נבואה זו מבטלת את הספק
שהיה אצל ירמיהו לגבי אמיתות דברי חנניה.

לאחר ששומע ירמיהו נבואה מפורשת שחנניה נביא שקר, הוא חוזר בנחישות אל
חנניה ומתעמת מולו.

דבר ירמיהו לחנניה

טו ויאמר ירמיה הנביא אל-חנניה הנביא, שמע-נא חנניה: לא-שלחך יהוה--
ואתה הבטחת את-העם הזה, על-שקר. טז לכן, כה אמר יהוה, הנני משלחך,
מעל פני האדמה; השנה אתה מת, כי-סרה דברת אל-יהוה.

הערה: דברי ירמיהו מהווים תגובה ישירה לנבואת חנניה:

ירמיהו פותח באותם המילים " כה אמר ה' צבאות אלוקי ישראל	חנניה פותח במילים " כה אמר ה' צבאות אלוקי ישראל
ירמיהו אומר כי מוטות העץ יוחלפו במוטות ברזל	חנניה שובר את המוטה
חוזר ירמיהו על עמדתו שעול בבל יהיה על כל הגויים " עול ברזל נתתי על צואר (כל הגויים)	מול בשורת חנניה "שברתי את עול מלך בבל "
מנבא ירמיהו שחנניה יענש על ידי ה' בעונש מוות	כנגד נבואתו השקרית של חנניה שבבל תרד משלטונה בעוד כשנתיים

מות חנניה

יז וימת חנניה הנביא, בשנה ההיא, בחדש, השביעי.

פרק לב'

הרקע לנבואה

א הַדָּבָר אֲשֶׁר-הָיָה אֶל-יִרְמְיָהוּ, מֵאֵת יְהוָה, בַּשָּׁנָה (בַּשָּׁנָה) הָעֲשָׂרִית, לְצִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה-- הַיָּא הַשָּׁנָה שְׁמֹנֶה-עָשָׂר שָׁנָה, לְנְבוּכַדְרֶאֶצַּר. ב וְאִז, חִיל מֶלֶךְ בָּבֶל, צָרִים, עַל-יְרוּשָׁלַם; וַיִּרְמְיָהוּ הַנְּבִיא, הָיָה כְּלוֹא בְּחֶצֶר הַמְטָרָה, אֲשֶׁר, בֵּית-מֶלֶךְ יְהוּדָה. ג אֲשֶׁר כָּלְאוּ, צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ-יְהוּדָה לְאֹמֶר: מִדּוּעַ אֶתָּה נֹבֵא לְאֹמֶר, כֹּה אָמַר יְהוָה, הַנְּנִי נִתֵּן אֶת-הָעִיר הַזֹּאת בְּיַד מֶלֶךְ-בָּבֶל, וּלְכַדָּה. ד וְצִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה, לֹא יִמְלֹט מִיַּד הַכַּשְׂדִּים: כִּי הִנָּתֵן יִנָּתֵן, בְּיַד מֶלֶךְ-בָּבֶל, וְדָבַר-פִּי עַם-פִּי, וְעֵינָיו אֶת-עֵינָיו תִּרְאֶינָה. ה וּבָבֶל יוֹלֵךְ אֶת-צִדְקִיָּהוּ, וְשָׁם יִהְיֶה, עַד-פְּקֻדֵי אֹתוֹ, נְאֻם-יְהוָה: כִּי תִלְחַמוּ אֶת-הַכַּשְׂדִּים, לֹא תִצְלִיחוּ.

הערה: מפס' א' –ה' ניתן ללמוד את הנתונים הבאים:

זמן הנבואה:

שנה לפני חורבן בית המקדש, השנה העשירית למלך צדקיהו. (פס' א')

מיקום צבא בבל:

צבא בבל עושים מצור על ירושלים. (פס' ב')

מקומו של ירמיהו:

ירמיהו נמצא בכלא בחצר המטרה (פס' ג')

הסיבה להימצאותו של ירמיהו בכלא:

צדקיהו הכניס אותו לכלא בגלל נבואות הפורענות של ירמיהו על חורבן העיר והגלות (פס' ג'-ה')

שאלה:

מדוע חשוב זמן האירוע להבנת הפרק?

תשובה:

תיאור המצב והזמן בו אמר ה' לירמיהו לקנות שדה בענתות (עיר הולדתו), חשוב מאחר והוא מעצים את המעשה, שבזמן שהפורענות קרובה ובבל כבר עושים מצור על ירושלים, לכאורה אין טעם לקנות שדה שתהיה בקרוב בידי בבל.

קניית השדה

וַיֹּאמֶר, יִרְמְיָהוּ: הֲיֵה דָבָר-יְהוָה, אֲלֵי לְאֹמֵר. זֶה הִנֵּה חֲנַמְאֵל, בֶּן-שָׁלֹם דָּדָךְ, בָּא אֵלַיךְ, לְאֹמֵר: קִנְיָה לְךָ, אֶת-שְׂדֵי אֲשֶׁר בְּעִנְתוֹת--כִּי לְךָ מִשְׁפַּט הַגְּאֻלָּה, לְקִנּוֹת

הערה:

ירמיהו מקבל נבואה מה' שחנמאל בן-שלום בן דודו עומד להגיע אליו ולבקש ממנו שיקנה את השדה, כאשר יגיע חנמאל, ירמיהו כבר ידע את הסיבה שהוא בא אליו.

הערה:

משפט הירושה

" כִּי-יָמוּךְ אַחִיד, וּמָכַר מֵאַחֲזָתוֹ--וַיָּבֵא גְאֹל, הַקְּרֹב אֵלָיו, וַיִּגְאֹל, אֶת מִמְכָּר אַחִיו" (ויקרא פרק כה' פס' כה').

" או-דדו או בן-דדו, יגאלנו, או-משאר בשרו ממשפחתו, יגאלנו; או-השיגה ידו, ונגאל. (ויקרא פרק כה' פס' מט')

הסבר:

כאשר אדם נפטר בלי ילדים קרובי משפחתו יורשים את רכשו, "הגאולה" היא מצווה שאדם שמכר קרקע בגלל אילוצים כלכליים, יש חובה על קרובי משפחתו "לגאול" את השדה, דהיינו, לקנות אותה בחזרה מהקונה, על מנת שהשדה תישאר בחזקת המשפחה המורחבת.

חנמאל פונה דווקא לירמיהו שיקנה את השדה שלו, מאחר שירמיהו היה קרוב משפחתו, ולפי "משפט הירושה" יש עדיפות שהוא יקנה את השדה.

הערה:

מבחינה הגיונית ירמיהו היה צריך לסרב לבקשת חנמאל בן דודו, מאחר שהכיבוש הבבלי כבר נמצא בעיצומו, ענתות כבר נתונה תחת כיבוש בבלי, אך ירמיהו קונה את השדה, מעשה סמלי זה מלמד את העם על הגאולה שתבוא בעתיד שכיבוש בבל לא ימשך לתמיד.

ציווי ה'?

ח וַיֵּבֵא אֵלַי חֲנַמְאֵל בֶּן-דָּדַי כְּדָבַר יְהוָה, אֶל-חֹצֵר הַמִּטְרָה, וַיֹּאמֶר אֵלַי קְנֵה
נָא אֶת-שְׂדֵי אֲשֶׁר-בְּעֵנְתוֹת אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ בְּנֵימִן כִּי-לֹדֶךָ מִשְׁפַּט הִירְשָׁה וְלֹדֶךָ
הַגְּאֻלָּה, קְנֵה-לֹדֶךָ; וְאָדַע, כִּי דָבַר-יְהוָה הוּא

כֹּה וְאָתָּה אָמַרְתָּ אֵלַי, אֲדַנִּי יְהוָה, קְנֵה-לֹדֶךָ הַשְּׂדֵה בְּכֶסֶף, וְהָעֵד עֲדִים; וְהָעִיר
נִתְּנָה, בְּיַד הַפְּשָׁדִים

שאלה:

בפס' ח' ובפס' כה', ירמיהו אומר שה' אמר לו לקנות את השדה מיד חנמאל, והרי בשום מקום לא ראינו שה' ציווה על ירמיהו לעשות זאת?

תשובה:

- א. ירמיהו הבין שה' רוצה שהוא יקנה את השדה, מכך שהוא התגלה אליו לפני שחנמאל בא ואמר לו שהוא עומד לבוא ולבקש ממנו שיקנה את השדה שלו, ומתוך התגלות זו הבין ירמיהו שה' מצווה עליו להסכים לבקשת חנמאל.
- ב. מדברי ירמיהו ניתן להבין שה' ציווה אותו לקנות את השדה, אך הציווי לא נכתב כי התורה מקצרת בדברים, ואם ניתן ללמוד שה' ציווה את ירמיהו מתוך דבריו של ירמיהו, אז אין צורך להאריך ולכתוב את הציווי שאמר ה'.

תהליך קניית הקרקע בימי ירמיהו

הערה: בפס' ט'-יב' מתעדים את הליך עסקת ממכר הקרקע בתקופת המקרא זאת הזדמנות ללמוד על מציאות החיים (ריאליה) בתקופת המקרא.

ט וְאֶקְנֶה, אֶת-הַשְּׂדֵה, מֵאֵת חֲנַמְאֵל בֶּן-דָּדַי, אֲשֶׁר בְּעִנְתוֹת; וְאֶשְׁקֶלְהָ-לוֹ, אֶת-
הַכֶּסֶף, שְׁבַעַה שְׁקָלִים, וְעִשְׂרֵה הַכֶּסֶף. י וְאֶכְתֹּב בְּסֵפֶר וְאֶחְתֹּם, וְאֶעֱד עֲדִים;
וְאֶשְׁקֵל הַכֶּסֶף, בְּמֵאזְנַיִם. יא וְאֶקְחָה, אֶת-סֵפֶר הַמִּקְנָה, אֶת-הַחֲתוּם הַמְצֹוה
וְהַחֲקִים, וְאֶת-הַגְּלוּי. יב וְאֶתֵּן אֶת-הַסֵּפֶר הַמִּקְנָה, אֶל-בְּרוּךְ בֶּן-נְרִיָה בֶן-
מְחִסֵּיהַ, לְעֵינַי חֲנַמְאֵל דָּדַי, וְלְעֵינַי הָעֲדִים הַפְּתֻבִים בְּסֵפֶר הַמִּקְנָה--לְעֵינַי, כָּל-
הַיְהוּדִים, הַיֹּשְׁבִים, בְּחֶצֶר הַמִּטְרָה יג וְאֶצְוֶה, אֶת-בְּרוּךְ, לְעֵינַיָהֶם, לֵאמֹר.

הערה:

שלושת הדברים הנדרשים לקניית השדה?

א. תשלום כסף תמורת השדה - " וְאֶשְׁקֶלְהָ-לוֹ, אֶת-הַכֶּסֶף, שְׁבַעַה שְׁקָלִים, וְעִשְׂרֵה הַכֶּסֶף"

ב. כתיבת שטר המכר - " וְאֶכְתֹּב בְּסֵפֶר וְאֶחְתֹּם"

ג. עדים המעידים שהעסקה בוצעה כנדרש - " וְאֶעֱד עֲדִים"

מושגים:

ספר המקנה – ספר שתיעד את קניין השדה.

החתום - קשר שסוגר את הספר, על מנת שלא יהיה ניתן לשנות או לזייף אותו

המצווה-דיני התורה לקניין שדה, שהיו כתובים בספר

החוקים - דיני המדינה לקניין שדה, שהיו מוזכרים בספר.

הגלוי - החלק הגלוי שבספר (שלא היה מקושר וחתום), שהיה בידי הקונה להראות לכל שהשדה שלו, מבלי שיהיה צורך לפתוח את הספר החתום בכל עת, אלא ר בזמן של תביעה או מחלוקת.

הסבר:

השטר נכתב בשני עותקים : עותק אחד לא ניתן היה לפתוח אותו, הוא היה סגור וקשור בחותם, ורק במקרה שהיה ספק לגבי הקניין היו שוברים את החותם ובודקים את השטר, העותק השני היה פתוח ושימש לעיון במקרה הצורך, העדים היו חותמים על שני השטרות.

יב וְאַתָּן אֶת-הַסֵּפֶר הַמִּקְנָה, אֶל-בְּרוּךְ בֶּן-נְרִיָּה בֶן-מַחְסִיָּה, לְעֵינֵי חֲנַמְאֵל דְּדִי, וְלְעֵינֵי הָעֵדִים הַפְּתוּבִים בְּסֵפֶר הַמִּקְנָה-- לְעֵינֵי, כָּל-הַיְהוּדִים, הַיֹּשְׁבִים, בְּחָצֵר הַמְּטָרָה יג וְאַצִּיָּה, אֶת-בְּרוּךְ, לְעֵינֵיהֶם, לֵאמֹר .

שאלה:

בתיאור קניין השדה מודגשות ארבע פעמיים העובדה שהמעשה נעשה לעיני כל הנוכחים, מדוע ירמיהו מדגיש בפסוקים אלו כי פעולות הקניין נעשו לעיני אנשים רבים שהיו נוכחים בזמן הקניין?

תשובה:

הדגשה זו מלמדת שקניין זה הוא לא פעולה עסקית פרטית, אלא מעשה בעל משמעות סמלית עבור כל ישראל, שנועד להתפרסם ברבים.

יג וְאַצִּיָּה, אֶת-בְּרוּךְ, לְעֵינֵיהֶם, לֵאמֹר . יד כֹּה-אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, לְקֹוֹחַ אֶת-הַסֵּפְרִים הָאֵלֶּה אֶת סֵפֶר הַמִּקְנָה הַזֶּה וְאֶת הַחֲתוּם וְאֶת סֵפֶר הַגְּלוֹי הַזֶּה, וְנִתְּתָם, בְּכָל־חֶרֶשׁ-- לְמַעַן יַעֲמְדוּ, יָמִים רַבִּים. טו כִּי כֹה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת, אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: עוֹד יִקְנוּ בְּתִים וְשָׂדוֹת וּכְרָמִים, בְּאֶרֶץ הַזֹּאת.

הסבר:

ברוך בן נריה מתבקש לשים את השטרות בכלי חרש, כלי שבו דברים יכולים להישמר זמן רב, במטרה שקניין זה יהיה סמל לנבואת גאולה שתתממש רק בעוד שנים רבות, ירמיהו רצה שהשטרות ישמרו שנים רבות ויפתחו בזמן הגאולה כהוכחה לכך שנבואתו התקיימה, והגאולה איננה מקרית, אלא חלק מהנהגת ה' שהוא הודיעה עליה שנים רבות קודם לכן.

טו כִּי כֹה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת, אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: עוֹד יִקְנוּ בְּתִים וְשָׂדוֹת וּכְרָמִים, בְּאֶרֶץ הַזֹּאת.

הסבר:

מפסוק טו' אנו מבינים שהנביא ירמיהו הבין את משמעות קניין השדה ואת מטרתו, שמעשה זה מסמל שלמרות המצב הקשה בו עומדת בבל לכבוש את הארץ ולהביא לחורבנה, בעתיד שיחזרו ישראל לארצם עוד יקנו בתים ושדות וכרמים בארץ.

שאלה :

אם מפסי' יט' נראה שירמיהו מבין את משמעות מעשה הקניין מדוע הוא מוצא לנכון להתפלל ולשאול את הקב"ה בפס' כה' :

" וְאַתָּה אֲמַרְתָּ אֵלַי, אֲדַנִּי יְהוָה, קִנְיָה-לְךָ הַשְּׂדֵה בְּכֶסֶף, וְהִעַד עֲדִים; וְהִעִיר נְתָנָה, בְּיַד הַכְּשָׁדִים "

מדוע אמרת לי לקנות את השדה כאשר בבל עומדים לכבוש את הארץ ?

משאלה זאת נראה שירמיהו לא הבין את משמעות הקניין.

תשובה : (עליכם לדעת שני פרושים מתוך השלושה)

א. מצודת דוד :

פס' יט' נאמר על ידי ירמיהו מסברה , ולא מתוך ידיעה ברורה, ובתפילתו מבקש ירמיהו לשמוע את הסיבה באופן ישיר מה'.

(פירוש זה קשה מאחר שבפס' טו' " כי כה אמר ה' צבאות אלוקי ישראל – עוד יקנו בתים... " האם ירמיהו אמר מדעתו כשהוא פותח במילים "כה אמר ה'..."?)

ב. בעל פירוש עקידת יצחק :

הפסוקים לא מסודרים לפי סדר האירועים שהיו כך :

1. קניין השדה 2. תפילת ירמיהו ובקשתו להסבר הקניין 3. אמירת ירמיהו "עוד יקנו בתים ושדות..."

ולא כפי שכתוב בפסוקים :

1. קניין שדה 2. אמירת ירמיהו " עוד יקנו בתים ושדות..." 3. תפילת ירמיהו ובקשתו להסבר הקניין

ג. רד"ק :

בפסוק טו' ישנה תקוה של ירמיהו שקניין השדה מסמל את ביטול החורבן ועוד מעט ינצלו ממלכת בבל ויוכלו לקנות בתים ושדות וכרמים, ובברור בתפילה הובהר לו שמדובר על גאולה רחוקה יותר שהחורבן לא בוטל.

תפילת ירמיהו

הקדמה:

התפילה תופסת מקום מרכזי בנבואותיו של ירמיהו, ישנן תפילות רבות השונות בתוכן ופזורות לאורך הספר.

הנבואה היא דבר ה' אל האדם

התפילה היא דבר האדם אל ה' (זרימה הפוכה בצינור הקשר עם אלוקים מהנבואה)

גבורת ה' והיותו מקיים דבריו

ירמיהו פותח את תפילתו בתיאור גדולתו של הקב"ה

טז וְאֶת־פֶּלֶל, אֶל-יְהוָה, אַחֲרֵי תַתִּי אֶת-סֵפֶר הַמִּקְנָה, אֶל-בְּרוּךְ בֶּן-נְרִיָּה לֵאמֹר. יְיָ אֱלֹהֵי, אֲדֹנָי יְהוִה, הִנֵּה אַתָּה עֹשֶׂת אֶת-הַשָּׁמַיִם וְאֶת-הָאָרֶץ, בְּכַחַךְ הַגָּדוֹל וּבְזַרְעֶךָ הַנְּטוּיָה: **לֹא-יִפְלֵא מִמֶּךָ, כָּל-דָּבָר. יַיִח עֹשֶׂה חֶסֶד, לְאֱלֹפַיִם, וּמִשְׁלָם עֹן אָבוֹת, אֶל-חֵיק בְּנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם: הָאֵל הַגָּדוֹל הַגְּבוּר, יְהוִה צְבָאוֹת שְׁמוֹ. יֵט גְּדֹל, הָעֶצֶה, וְרַב, הָעֲלִילָה--אֲשֶׁר-עֵינֶיךָ פִּקְחוֹת, עַל-כָּל-דָּרָכֵי בְּנֵי אָדָם, לְתֵת לְאִישׁ כְּדַרְכּוֹ, וּכְפָרִי מֵעֲלָלָיו. כֹּ אֲשֶׁר-שָׁמַתְּ אֹתוֹת וּמִפְתִּים בְּאֶרֶץ-מִצְרַיִם, עַד-הַיּוֹם הַזֶּה, וּבִישְׂרָאֵל, וּבְאָדָם; וַתַּעֲשֶׂה-לְךָ שֵׁם, כִּיּוֹם הַזֶּה. כֹּא וַתֵּצֵא אֶת-עַמְּךָ אֶת-יִשְׂרָאֵל, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם--בְּאֹתוֹת וּבְמוֹפְתִים, וּבִיָּד חֲזָקָה וּבְאִזְרוֹעַ נְטוּיָה, וּבְמוֹרָא, גְּדוֹל. כֹּב וַתִּתֵּן לָהֶם אֶת-הָאָרֶץ הַזֹּאת, אֲשֶׁר-נִשְׁבַּעְתָּ לְאֲבוֹתֶם לְתֵת לָהֶם--אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב, וְדָבָשׁ**

הערה:

בדבריו הוא מזכיר את מידתו של הקב"ה המתגלה בהשגחתו על האדם בכלל ובאירועים היסטוריים הנוגעים לישראל בפרט.

אירועים היסטוריים	מידותיו של ה'
הנה אתה עשית את-השמים ואת-הארץ	בְּכַחַךְ הַגָּדוֹל וּבְזַרְעֶךָ הַנְּטוּיָה: לֹא-יִפְלֵא מִמֶּךָ, כָּל-דָּבָר
אשר-שמת אתות ומפתים בארץ-מצרים, עד-היום הזה	עֹשֶׂה חֶסֶד, לְאֱלֹפַיִם, וּמִשְׁלָם עֹן אָבוֹת, אֶל-חֵיק בְּנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם:
ותתן להם את-הארץ הזאת, אשר-נשבעת לאבותם לתת להם--ארץ זבת חלב, ודבש	הָאֵל הַגָּדוֹל הַגְּבוּר, יְהוִה צְבָאוֹת שְׁמוֹ.
	גְּדֹל, הָעֶצֶה, וְרַב, הָעֲלִילָה--אֲשֶׁר-עֵינֶיךָ פִּקְחוֹת, עַל-כָּל-דָּרָכֵי בְּנֵי אָדָם, לְתֵת לְאִישׁ כְּדַרְכּוֹ, וּכְפָרִי מֵעֲלָלָיו

שאלה:

למה מרבה ירמיהו בתיאור גדלותו של ה'?

תשובה: (ר"י קרא)

החלק הראשון של תפילתנו של ירמיהו מהווה התנצלות ארוכה לפני שירמיהו עובר לחלק השני של התפילה שהוא מהרהר על הציווי של ה' לקנות את השדה, ולכן חשוב לירמיהו להאריך בתחילת דבריו בגברותיו וגדלותו של ה'.

ירמיהו עומד להרהר על ציווי ה', ולכן חשוב לו להאריך בגברות ה', כאדם שאומר לפני ה' שהוא יודע עד כמה הוא עצום וגדול ובכל זאת חשוב לו לשאול ולברר את פשר הציווי שנראה לא הגיוני, לא מתוך עירור על ה', אלא מתוך היא הבנה של הנביא.

כפיות הטובה של עם ישראל

כג וַיִּבְאוּ וַיִּרְשׁוּ אֶתְּהָ, וְלֹא-שָׁמְעוּ בְּקוֹלְךָ וּבְתוֹרֹתֶיךָ (וּבְתוֹרֹתֶיךָ) לֹא-הֵלְכוּ-
-אֶת כָּל-אֲשֶׁר צִוִּיתָהּ לָהֶם לַעֲשׂוֹת, לֹא עָשׂוּ; וַתִּקְרָא אֹתָם, אֶת כָּל-הָרָעָה
הַזֹּאת

העונש

. כג.... " וַתִּקְרָא אֹתָם, אֶת כָּל-הָרָעָה הַזֹּאת"
כד הִנֵּה הַסְּלָלוֹת, בָּאוּ הָעִיר לְלִכְדָּהּ, וְהָעִיר נִתְּנָה בְּיַד הַפְּשָׁדִים
הַנִּלְחָמִים עֲלֶיהָ, מִפְּנֵי הַחֶרֶב וְהָרָעַב וְהַדָּבָר; וְאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ הָיָה, וְהִנֵּה רָאָה

התמיהה של ירמיהו

כה וְאַתָּה אֲמַרְתָּ אֵלַי, אֲדַנִּי יְהוָה, קָנָה-לְךָ הַשָּׂדֶה בַּפֶּסֶף, וְהָעֵד עֲדִים;
וְהָעִיר נִתְּנָה, בְּיַד הַפְּשָׁדִים .

הסבר: תפילת ירמיהו מחולקת ל-4 חלקים:

1. גבורת ה' 2. כפיות הטובה של עם ישראל שחטאו 3. העונש 4. התמיהה של ירמיהו

תשובת ה'

הערה:

בפסוק ז' כאשר פונה ירמיהו לה' הוא מציין שמה' לא יפלא דבר

יז אָהָה, אֲדַנִּי יְהוָה, הִנֵּה אַתָּה עֹשֶׂית אֶת-הַשָּׁמַיִם וְאֶת-הָאָרֶץ, בְּכַחַד הַגָּדוֹל
וּבְזָרְעַד הַנְּטוּיָה: **לא-יפלא ממך, כל-דבר .**

בפסוק כז' ה' עונה לירמיהו בשימוש באותו מטבע לשון (באותם המילים), "הממני לא יפלא דבר"

כז הִנֵּה אֲנִי יְהוָה, אֱלֹהֵי כָל-בָּשָׂר-- הַמִּמְנִי, **יפלא כל-דבר**

תיאור ה' בהרחבה של החטאים של ישראל ואת עונש הפורענות הקשה

הצפויה לבוא

כו וַיְהִי, דְבַר-יְהוָה, אֶל-יִרְמְיָהוּ, לֵאמֹר. **כז הִנֵּה אֲנִי יְהוָה, אֱלֹהֵי כָל-בָּשָׂר--**
הַמִּמְנִי, יפלא כל-דבר . כח לְכֹן, כֹּה אָמַר יְהוָה: הַנְּנִי נָתַן אֶת-הָעִיר הַזֹּאת
בְּיַד הַפְּשָׁדִים, וּבְיַד נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ-בָּבֶל-- וּלְכַדָּה . כט וּבָאוּ הַפְּשָׁדִים,
הַנְּלַחֲמִים עַל-הָעִיר הַזֹּאת, וְהִצִּיתוּ אֶת-הָעִיר הַזֹּאת בָּאֵשׁ, וּשְׂרָפוּהָ; וְאֶת
הַבָּתִּים אֲשֶׁר קִטְרוּ עַל-גְּבוּתֵיהֶם לַבַּעַל, וְהִסְכוּ נְסֻכִים לְאֱלֹהִים אֲחֵרִים--
לְמַעַן, הַכְּעִסְנִי . ל כִּי-הָיוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יְהוּדָה, אֲדָךְ עֹשִׂים הָרַע בְּעֵינַי--
מִנְעַרְתֵּיהֶם: כִּי בְנֵי-יִשְׂרָאֵל, אֲדָךְ מְכַעְסִים אֹתִי בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם-- נָא--
יְהוָה . לא כִּי עַל-אֲפִי וְעַל-חַמְתִּי, הִיתָה לִּי הָעִיר הַזֹּאת, לְמֹן-הַיּוֹם אֲשֶׁר בָּנוּ
אוֹתָהּ, וְעַד הַיּוֹם הַזֶּה-- לְהִסְרָהּ, מֵעַל פְּנֵי . לב עַל כָּל-רַעַת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי
יְהוּדָה, אֲשֶׁר עָשׂוּ לְהַכְּעִסְנִי, הִמָּה מַלְכֵיהֶם שָׂרֵיהֶם, כְּהַנִּיחֶם וּנְבִיאֵיהֶם;
וְאִישׁ יְהוּדָה, וְיֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַם . לג וַיִּפְּנוּ אֵלַי עֲרֹף, וְלֹא פָנִים; וְלָמַד אֹתֶם
הַשָּׁכֶם וְלָמַד, וְאִינֶם שָׁמְעִים לְקַחַת מוֹסֵר . לד וַיִּשְׁימוּ שְׁקוּצִיָּהֶם, בְּבֵית
אֲשֶׁר-נִקְרָא שְׁמִי עָלָיו-- לְטָמְאוּ . לה וַיִּבְנוּ אֶת-בָּמוֹת הַבַּעַל אֲשֶׁר בָּגִיא בֶן-
הַנֶּם, לְהַעֲבִיר אֶת-בְּנֵיהֶם וְאֶת-בְּנוֹתֵיהֶם לְמַלְךְ, אֲשֶׁר לֹא-צוּיָתִים וְלֹא עֲלֹתָהּ
עַל-לְבִי, לַעֲשׂוֹת הַתּוֹעֵבָה הַזֹּאת-- לְמַעַן, הַחֲטִי אֶת-יְהוּדָה.

נבואת נחמה

נבואה המתארת את אהבה הגדולה של הקב"ה לעמו ואת שמחתו הרבה להיטיב להם

לו ועתה, לכן כה-אמר יהוה אלהי ישראל: אל-העיר הזאת--אשר אתם אמרים נתנה ביד מלך-בבל, בחרב וברעב ובדבר. לז הנני מקבצם מכל-הארצות, אשר הדחתים שם באפי ובחמתי ובקצף גדול; והשבתים אל-המקום הזה, והשבתים לבטח. לח והיו לי, לעם; ואני, אהיה להם לאלהים. **לט ונתתי להם לב אחד, ודרך אחד, ליראה אותי, כל-הימים--** לטוב להם, ולבניהם אחריהם. **מ וכרתי להם, ברית עולם, אשר לא-אשוב מאחריהם, להיטיבי אותם; ואת-יראתי אתן בלבבם, לבלתי סור מעלי.** **מא וששתי עליהם, להטיב אותם; ונטעתים בארץ הזאת, באמת--** **בכל-לבי, ובכל-נפשי.**

מאפייני נבואת הנחמה:

א. כולם יהיו יראה ה' וילכו בדרך ה'-

לט ונתתי להם לב אחד, ודרך אחד, ליראה אותי, כל-הימים--לטוב להם, ולבניהם אחריהם

ב. הברית שיכרות ה' תהיה תמידית ולא תתבטל עוד בגלל מעשי העם-.

מ וכרתי להם, ברית עולם, אשר לא-אשוב מאחריהם, להיטיבי אותם; ואת-יראתי אתן בלבבם, לבלתי סור מעלי

ג. נטיעת עם ישראל בארץ תהיה תמידית

מא וששתי עליהם, להטיב אותם; ונטעתים בארץ הזאת, באמת--בכל-לבי, ובכל-נפשי

מב פי-כה, אמר יהוה, פֶּאֶשֶׁר הַבָּאֵתִי אֶל-הָעַם הַזֶּה, אֶת כָּל-הָרָעָה הַגְּדוֹלָה
הַזֹּאת--כִּן אֲנֹכִי מֵבִיא עֲלֵיהֶם, אֶת-כָּל-הַטּוֹבָה, אֲשֶׁר אֲנֹכִי, דֹּבֵר עֲלֵיהֶם

הסבר:

הקב"ה מבטיח לעם שכמו שהוא קיים את הבטחותיו להעניש את עם ישראל ודבריו התקיימו, כך אתם יכולים להיות רגועים שאקיים את הבטחותיי שבנבואת הנחמה

רעיון זה בא לידי ביטוי בזמן חורבן בית שני, בדבריו של רבי עקיבא:

רבן גמליאל ורבי אליעזר בן עזריה, רבי יהושע ורבי עקיבא. הגיעו להר
הצופים בירושלים, שאך לא מזמן נחרבה, והם, תוך כאב עמוק וצורב,
קרעו את בגדיהם כאבלים.

הם התקרבו אל הר הבית ולפתע ראו שועל יוצא מהמקום בו שכן קודש
הקודשים, המקום שרק הכוהן הגדול הורשה להיכנס אליו בקדושה
ובטהרה וגם זה רק פעם אחת בשנה, ביום הכיפורים. פרצו הם בבכי עמוק,
אבל לא רבי עקיבא, הוא לא בכה. במקום לבכות, רבי עקיבא צחק.

" מפני מה אתה משחק? ", שאלו הם אותו. שועל בבית קודשי הקודשים זו
סיבה לבכי ולא לצחוק!

אבל רבי עקיבא רק חייך ואמר: אני מביט כמה מהלכים קדימה, אני
מתמקד בעתיד ולא בעבר.

זוכר אני את נבואת החורבן הנוראית שהתגשמה לפרטי פרטים, עד השועל
הזה ממש, המחלל את המקום הקדוש ביותר. אבל, וזה אבל גדול
ומשמעותי, אני גם זוכר את נבואות הנחמה והגאולה, והשועל הזה ממש,
הוא הוא שמזכיר לי שנבואת הנחמה תתגשם גם היא עד הפרט האחרון,
בדיוק כמו השועל הזה שמגשים לעינינו את נבואת החורבן במלואה הכואב
והצורב.

והנה אני שואל אתכם חבריי, נבואת הנחמה והגאולה האין היא סיבה
לצחוק ושמחה?

הם ענו ואמרו לו "עקיבא ניחמתנו, עקיבא ניחמתנו." (מבוסס על ילקוט
שמעוני פרשת עקב רמז תתסה)

מג ונקנה השדה, בארץ הזאת-- אשר אתם אמרים, שממה היא מאין אדם ובהמה, נתנה, ביד הפשדים. מד שדות בכסף יקנו, וכתוב בספר וחתום והעד עדים, בארץ בנימן ובסביבי ירושלים ובערי יהודה ובערי החר, ובערי השפלה ובערי הנגב: כי-אשיב את-שבותם, נאם-יהוה.

בסיום דבריו עונה ה' אל ירמיהו ומסביר לו את הסיבה לכך שהוא אתבקש לקנות את השדה בזמן שהחורבן כבר בפתח.

בנבואה מתאר ה' לירמיהו את הפעולות שיהיו בעתיד

” שדות בכסף יקנו, וכתוב בספר וחתום והעד”,

ה' עונה לירמיהו ומסביר לו שפעולת הקניין שהוא עשה אין בהם הגיון במצב הנוכחי, אך הם רמז וסמל לעם ישראל שהחורבן שעומד לבוא, יסתיים בגאולה וברכישה מחודשת של השדות שבארץ ישראל.

פרק לו'

כתיבת המגילה

הקדמה:

- בפרק זה מצטווה ירמיהו לכתוב על מגילת ספר את כל נבואותיו מתחילת דרכו כנביא ועד עתה.
- ברוך בן-נריה הסופר כותב את הנבואות מפי ירמיהו וקרוא אותן בפני העם.
- הוא מתבקש להביא את המגילה למלך יהויקים והיא נקראת בפני המלך.
- המלך שורף את המגילה.
- ירמיהו מצטווה לכתוב את המגילה שנית.
- ירמיהו מנבא פורענות למלך יהויקים.

תאריך הנבואה

א וְיְהִי בַשָּׁנָה הָרְבִיעִית, לַיהוֹיָקִים בֶּן-יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה; הָיָה הַדָּבָר הַזֶּה, אֶל-יִרְמְיָהוּ, מֵאֵת יְהוָה, לֵאמֹר

הסבר:

השנה הרביעית בה נאמרה הנבואה הייתה שנה משמעותית, מבחינת האירועים שקראו באזור:

א. קרב כרכמיש (עיר על יד נהר פרת , באזור סוריה של ימינו), בו מנצחת ממלכת בבל את ממלכת אשור ומצרים.

לְמִצְרַיִם, עַל-חֵיל פְּרֹעֶה נָכוּ מֶלֶךְ מִצְרַיִם, אֲשֶׁר-הָיָה עַל-נְהַר-פְּרָת, בְּכַרְכַּמֶּשׁ-אֲשֶׁר הִפָּה, נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל, בַּשָּׁנָה הָרְבִיעִית, לַיהוֹיָקִים בֶּן-יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה . (ירמיהו מו' ב')

ב. אחרי קרב כרכמיש, נבוכדנצאר עולה לשלטון על ממלכת בבל, שהופכת להיות לאימפריה החזקה באזור.

הַדָּבָר אֲשֶׁר-הָיָה עַל-יִרְמְיָהוּ, עַל-כָּל-עַם יְהוּדָה, בַּשָּׁנָה הָרְבִיעִית, לַיהוֹיָקִים בֶּן-יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה: הִיא, הַשָּׁנָה הָרִאשׁוֹנִית, לְנְבוּכַדְרֶאצַּר, מֶלֶךְ בָּבֶל (ירמיהו כה, א)

ב קח-לך, מגלת-ספר, וכתבת אליה את כל-הדברים אשר-דברתי אליך על-
 ישראל ועל-יהודה, ועל-כל-הגוים--מיום דברתי אליך, מימי יאשיהו, ועד, היום
 הזה. ג. אולי ישמעו, בית יהודה, את כל-הרעה, אשר אנכי חשב לעשות להם--
 למען ישובו, איש מדרכו הרעה, וסלחתי לעונם, ולחטאתם. ד. ויקרא ירמיהו,
 את-ברוך בן-נריה; ויכתב ברוך מפי ירמיהו, את כל-דברי יהוה אשר-דבר אליו--
 על-מגלת-ספר. ה. ויצוה ירמיהו, את-ברוך לאמר: אני עצור--לא אוכל, לבוא
 בית יהוה. ו. ובאת אתה וקראת במגלה אשר-כתבת-מפי את-דברי יהוה באזני
 העם, בית יהוה--ביום צום; וגם באזני כל-יהודה הפאים מעריהם,
 תקראם. ז. אולי תפל תחנתם, לפני יהוה, וישבו, איש מדרכו הרעה: כי-גדול
 האף והחמה, אשר-דבר יהוה אל-העם הזה. ח. ויעש, ברוך בן-נריה, ככל אשר-
 צוהו, ירמיהו הנביא--לקרא בספר דברי יהוה, בית יהוה

הסבר:

ירמיהו מתבקש לכתוב את נבואותיו אותן אמר לעם במשך 23 שנים עוד מימי המלך
 יאשיהו. מדובר בציווי מיוחד שאיננו קיים בכל התנ"ך, ציווי על כתיבת כל
 נבואותיו.

שאלה: מדוע דווקא עכשיו מבקש ה' מירמיהו להעלות את דבריו על הכתב?

תשובה:

- א. השנה בה נאמרה הנבואה היא שנת מפנה באזור והעם והמלך צרכים לקבל
 החלטה, האם לקבל את דברי ירמיהו ולהשלים עם הכניעה לבלל או לא
 להקשיב ולמרוד בבל, כל נבואותיו של ירמיהו היו בשביל נקודת החלטה זו,
 ולכן חשוב לרכז את כל הנבואות ולהציג אותם בפני העם והמלך.
- ב. העלת הדברים על הכתב יכולה לעלות את הסיכוי שהם יקשיבו לדברי
 הנבואה שנאמרו עד כה בעל פה. (פס' ג': "אולי ישמעו, בית יהודה, את כל-
 הרעה, אשר אנכי חשב לעשות להם--למען ישובו, איש מדרכו הרעה, וסלחתי
 לעונם, ולחטאתם")
- ג. ירמיהו היה עצור, כפי הנראה השלטונות אסרו עליו לבוא לבית ה', הוא לא
 יכול להופיע בעצמו בפני העם, ולכן הדרך להעביר את דברי הנבואה שלו
 יכולה להיות רק על ידי כתיבתם ומסרתם בידי שליח שיקריא לעם ולמלך
 את הדברים. (פס' ה'-ו': "יצוה ירמיהו, את-ברוך לאמר: אני עצור--לא
 אוכל, לבוא בית יהוה. ובאת אתה וקראת במגלה אשר-כתבת-מפי את-דברי
 יהוה באזני העם, בית יהוה--ביום צום; וגם באזני כל-יהודה הפאים
 מעריהם, תקראם")
- ד. ירמיהו כותב את דברי הנבואה, מאחר ובזמן כתיבתם הוא נחשב לנביא
 שקר, בבוא היום לאחר שהפורענות תתקיים יוכל העם לקרוא את הדברים
 ולראות שירמיהו היה נביא אמת.

קריאת המגילה

ט וַיְהִי בַשָּׁנָה הַחֲמִשִּׁית לַיהוֹנָקִים בֶּן-יֵאֲשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ-יְהוּדָה, בַּחֹדֶשׁ הַתְּשִׁעִי, קָרָאוּ צוֹם
לְפָנָי יְהוָה כָּל-הָעָם, בִּירוּשָׁלַם; וְכָל-הָעָם, הַבָּאִים מֵעָרֵי יְהוּדָה--בִּירוּשָׁלַם. י וַיִּקְרָא
בְּרוּךְ בַּסֵּפֶר אֶת-דְּבָרֵי יְרֵמְיָהוּ, בֵּית יְהוָה--בְּלִשְׁפַת גְּמַרְיָהוּ בֶן-שָׁפָן הַסֵּפֶר בְּחָצֵר
הָעֵלְיוֹן, פָּתַח שַׁעַר בֵּית-יְהוָה הַחֹדֶשׁ, בְּאַזְנֵי, כָּל-הָעָם

שאלה:

בראשית הנבואה מופיע התאריך וַיְהִי בַשָּׁנָה הַרְבַּעִית, לַיהוֹנָקִים בֶּן-יֵאֲשִׁיָּהוּ, ביצוע
הנבואה מתקיים וַיְהִי בַשָּׁנָה הַחֲמִשִּׁית לַיהוֹנָקִים בֶּן-יֵאֲשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ-יְהוּדָה, בַּחֹדֶשׁ
הַתְּשִׁעִי, מדוע חלף זמן כה רב?!

תשובה:

א. כתיבת הנבואה על ידי ברוך בן נריה לקחה זמן.

ב. ייתכן שברוך בן נריה חיכה לזמן המתאים לקיים את הנבואה שהעם יקשיב
לדבריו.

הערה:

רש"י מסביר שהסיבה לצום שקבעו בישראל, הייתה שהיו יראים מנבוכדנצאר.

החודש התשיעי בו מתקיימת הנבואה הוא חודש כסלו בו ידעו לנו ממקורות
חיזונים שנבוכדנצאר כבש את אשקלון בזז אותה והפך אותה לתל בחודש כסליו
באותה השנה, התקרבותו של נבוכדנצאר כפי הנראה גרמה לתחושת הפחד בעם
ולקביעת הצום, מבחינת ירמיהו וברוך בן נריה אירוע זה היה מתאים להשמעת
הנבואה

הקדמה:

- בפסוקים הבאים נראה שיש תגובות שונות למשמע תוכנה של המגילה.
- ניכר שיש קבוצות שונות בתוך העם.
- לירמיהו יש תומכים בקרב השרים, אשר שמעו את דבר המגילה, התרגשו מהדברים ופחדו בעקבות שמיעתה, הם רוצים שדברי המגילה ישמעו גם לפני המלך, ואולי המלך ישנה את דעתו, משום שהם מתנגדים לרעיון המרידה בבל שאותו מוביל יהויקים.
- מתוך אחריות וזהירות, לפני שהם מביאים את ברוך בן נריה הם מבררים לעומק שאכן דבריו הם דברי נבואתו של ירמיהו.

י ויקרא ברוך בספר את-דברי ירמיהו, בית יהוה--בלשפת גמריהו בן-שפן הספר
בחצר העליון, פתח שער בית-יהוה החדש, באזני, כל-העם

המיקום: בית ה'

הקורא: ברוך

השומעים: כל העם

התוצאה: מכיהו מדווח לשרים על הספר (פס' יא'-יג')

יא וישמע מכיהו בן-גמריהו בן-שפן, את-כל-דברי יהוה--מעל הספר. יב וירד בית-
המלך, על-לשפת הספר, והנה-שם, כל-השרים יושבים: אלישמע הספר ודלגיהו בן-
שמעיהו ואלנתן בן-עכבור וגמריהו בן-שפן, וצדקיהו בן-חנניהו--וכל השרים. יג ויגד
להם מכיהו, את-כל-הדברים אשר שמע, בקרא ברוך בספר, באזני העם. יד וישלחו
כל-השרים אל-ברוך, את-יהודי בן-נתניהו בן-שלמיהו בן-פושטי לאמר, המגלה אשר
קראת ביה באזני העם, קחנה בידך ולך; ויקח ברוך בן-נריהו את-המגלה, בידו, ויבא,
אליהם.

המיקום: בית המלך לשכת הסופר.

הקורא: מכיהו- רק מספר על הספר ולא קורא אותו.

השומעים: השרים.

התוצאה: השרים מבקשים שברוך יבוא עם המגילה אליהם.

יד וישלחו כל-השרים אל-ברוך, את-יהודי בן-נתניהו בן-שלמיהו בן-כושי
לאמר, המגלה אשר קראת בה באזני העם, קחנה בידיך ולך; ויקח ברוך בן-נריהו
את-המגלה, בידו, ויבא אליהם. טו ויאמרו אליו-- שב נא, וקראנה באזנינו; ויקרא
ברוך, באזניהם. טז ויהי, כשמעם את-כל-הדברים, פחדו, איש אל-רעהו; ויאמרו,
אל-ברוך, הגיד נגיד למלך, את כל-הדברים האלה. יז ואת-ברוך--שאלו,
לאמר: הגד-נא לנו-- איך כתבת את-כל-הדברים האלה, מפיו. יח ויאמר להם,
ברוך, מפיו יקרא אלי, את כל-הדברים האלה; ואני כתב על-הספר,
בידו. יט ויאמרו השרים אל-ברוך, לך הסתר אתה וירמיהו; ואיש אל-ידע, איפה
אתם. כ ויבאו אל-המלך, חצרה, ואת-המגלה הפקדו, בלשפת אלישמע הספר;
ויגידו באזני המלך, את כל-הדברים

המיקום: בית המלך לשכת הסופר.

הקורא: ברוך.

השומעים: השרים.

התוצאה: מפחדים מתכנה של הנבואה ומחליטים לומר למלך את הדברים. מבררים
איך כתב ברוך את הספר.

כ ויבאו אל-המלך, חצרה, ואת-המגלה הפקדו, בלשפת אלישמע הספר; ויגידו באזני
המלך, את כל-הדברים. כא וישלח המלך את-יהודי, לקחת את-המגלה, ויקחה,
מלשפת אלישמע הספר; ויקראה יהודי, באזני המלך, ובאזני כל-השרים, העמדים
מעל המלך. כב והמלך, יושב בית החורף, בחדש, התשיעי; ואת-האח, לפניו
מבערת. כג ויהי פקרוא יהודי, שלש דלתות וארבעה, יקרעה בתער הספר, והשלך
אל-האש אשר אל-האח: עד-תם, כל-המגלה, על-האש, אשר על-האח. כד ולא
פחדו, ולא קרעו את-בגדיהם--המלך, וכל-עבדיו, השמעים, את כל-הדברים
האלה. כה וגם אלנתן ודליהו וגמריהו הפגעו במלך, לבלתי שרף את-המגלה; ולא
שמע, אליהם. כו ויצוה המלך את-ירחמאל בן-המלך ואת-שריהו בן-עזריאל, ואת-
שלמיהו בן-עבדאל, לקחת את-ברוך הספר, ואת ירמיהו הנביא; ויסתרו, יהוה.

המקום: חצר המלך.

הקורא: יהודי בן נתניהו.

השומעים: המלך והשרים.

התוצאה: המלך ועבדיו לא פחדו ולא קרעו בגדיהם. המלך קורע את המגילה ושורף
אותה, ומצווה לתפוס את ברוך וירמיהו, אך ה' הסתיר אותם

טו ויהי, כְּשִׁמְעַם אֶת-כָּל-הַדְּבָרִים, פָּחַדוּ, אִישׁ אֶל-רֵעֵהוּ; וַיֹּאמְרוּ, אֶל-בְּרוּךְ, הַגִּיד נִגִיד לְמַלְךְ, אֶת כָּל-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה. יז וְאֶת-בְּרוּךְ--שָׁאֵלוּ, לֵאמֹר: הַגִּד-נָא לָנוּ--אֵיךְ כָּתַבְתָּ אֶת-כָּל-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, מִפִּי. יח וַיֹּאמֶר לָהֶם, בְּרוּךְ, מִפִּי יִקְרָא אֵלַי, אֶת כָּל-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה; וְאֲנִי כָתַב עַל-הַסֵּפֶר, בְּדִינִי.

הסבר:

בפס' אלו אנו רואים כיצד נכתבה הנבואה שנאמרה בעל פה מפיו של הנביא, השרים ששמוע את דברי ברוך ובקשו להבין כיצד כתב את דברי נבואת ירמיהו, על מנת שיהיו בטוחים שהדברים נכתבו במדויק. ברוך אומר להם שירמיהו אמר את דברי הנבואה והוא כתב אותם מילה במילה, כלומר כתבתי אותם תכף שנאמרו, ולכן הם מדויקים.

יט וַיֹּאמְרוּ הַשָּׂרִים אֶל-בְּרוּךְ, לֵךְ הִסְתֵּר אֶתָּה וְיִרְמְיָהוּ; וְאִישׁ אֶל-יָדָע, אֵיפֹה

הסבר: תומכי ירמיהו יודעים שירמיהו וברוך נמצאים בסכנה והמלך שישמע את דברי המגילה ירצה לתפוס ולהרוג אותם, ולכן לפני שהם שולחים את המגילה למלך (חשוב היה להם שהמלך ישמע את דברי המגילה), הם דואגים לכך שירמיהו וברוך יתחבאו.

שאלה:

מדוע חששו השרים שהמלך יפגע בירמיהו?

תשובה:

מניסיון העבר למדו השרים שישנה תפיסת עולם הטוענת שהריגת הנביא תגרום להפסקת נבואתו ולביטול דבריו, כפי שנהגו מלכים שונים בעבר, לדוגמא: אחאב ואליהו, יהויקים ואוריהו בן שמעיהו.

הערה:

תפיסת עולם הטוענת שהריגת הנביא תבטל את הנבואה איננה נכונה, כפי שאמר הנביא ישעיהו (פרק נה' פס' יא')

יא כִּן יִהְיֶה דְבַר אֲשֶׁר יֵצֵא מִפִּי, לֹא-יָשׁוּב אֵלַי רִיקָם: כִּי אִם-עָשָׂה אֶת-אֲשֶׁר חִפְצָתִי, וְהִצְלִיחַ אֲשֶׁר שָׁלַחְתִּי

שריפת המגילה וכתבתה מחדש

כב והמלך, יושב בית החורף, בחדש, התשיעי; ואת-האח, לפניו מבערת

שאלה: התיאור בפס' כב' של המלך היושב בבית החורף והאח מבערת לפניו מעורר פליאה, מדוע יש צורך לתאר לנו את הפרטים הקטנים הללו, כאשר מרכז העניין מופנה למהות הדברים הקשים הכתובים במגילה?

תשובה: תיאור המצב מראה עד כמה היה יהויקים מלך נהנתן, ועד כמה הוא שקוע בתענוגותיו ובמעשיו הרעים, עד שאין ליבו פנוי לשמוע את תוכחת ירמיהו.

כג ויהי בקרוא יהודי, שלש דלתות וארבעה, יקרעה בתער הספר, והשלך אל-
האש אשר אל-האח: עד-תם, כל-המגלה, על-האש, אשר על-האח

הסבר:

תוכן המגילה מעורר את כעסו של המלך, הוא משליך את המגילה לאש אשר על האח, מתוך מחשבה ששרפת המגילה תבטל את הנבואה הכתובה בה.

דלתות- המגילה הייתה מחוברת מקלפים (כל קלף נקרא דלת), המלך קרע את המגילה בחיבורים של הקלפים, וכך זרק המלך כל קלף בפני עצמו לאש.

כד ולא פחדו, ולא קרעו את-בגדיהם--המלך, וכל-עבדיו, השמעים, את כל-
הדברים האלה

הערה:

בניגוד לכוונת ה' שהמלך ישמע את דברי המגילה ויחזור בתשובה

ג. אולי ישמעו, בית יהודה, את כל-הרעה, אשר אנכי חשב לעשות להם--למען
ישבו, איש מדרכו הרעה, וסלחתי לעונם, ולחטאתם.

ובניגוד ציפיותו של ירמיהו שהעם יחזור בתשובה ויתחנן בפני ה' שיבטל את הגזרה.

ז. אולי תפל תחנתם, לפני יהוה, וישבו, איש מדרכו הרעה: כי-גדול האף והחמה,
אשר-דבר יהוה אל-העם הזה

המלך ועבדיו לא פחדו ולא קרעו את בגדיהם, אותה מגילה שנקרא בפני המלך
והייתה צריכה להביא לצער ולקריעת הבגדים ולחזרה בתשובה נקרעת ונזרק לאש.

השרים ששמעו את דברי המגילה נבהלו, ועבדי המלך והמלך ששמעו את דבר
המגילה לא פחדו, ניתן לראות שבין העומדים על יד המלך היו שניסו למנוע מן
המלך לעשות את אשר עשה (השרים), אך נחרצותו של המלך לא אפשרה לו להקשיב
להם.

דבר ה' אל ירמיהו לאחר שריפת המגילה

כז ויהי דבר-יהוה, אל-ירמיהו--אחרי שרף המלך, את-המגלה ואת-הדברים,
אשר פתב ברוך מפי ירמיהו, לאמר. כח שוב קח-לך, מגלה אחרת; וכתב עליה,
את כל-הדברים הראשונים, אשר היו על-המגלה הראשנה, אשר שרף יהויקים
מלך-יהודה

הסבר:

שריפת המגילה על ידי המלך יהויקים והרצון שלו להרוג את ירמיהו וברוך ועל ידי
כך לבטל את תוכנה של המגילה, הקב"ה מגן על תוכנה של הנבואה:

א. ה' דואג שלא ימצאו את מקום המחבוא של ירמיהו וברוך.

ב. ה' מצווה את ירמיהו לכתוב מחדש את דברי הנבואה ולשמר אותה על מגילת
ספר.

בכך מראה ה' שדבריו יתקיימו וניסיון המלך "לחסל" את הנבואה לא יצליח

הנבואה למלך יהויקים

כט ועל-יהויקים מלך-יהודה תאמר, כה אמר יהוה: אתה שרפת את-המגלה הזאת, לאמר, מדוע כתבת עליה לאמר בא-יבוא מלך-בבל והשחית את-הארץ הזאת, והשבית ממנה אדם ובהמה. ל לכן כה-אמר יהוה, על-יהויקים מלך יהודה, לא-יהיה-לו יושב, על-כסא דוד; ונבלתו תהיה משלכת, לחרב ביום ולקרח בלילה

הערה:

בנוסף לכתיבת המגילה החדשה ישנה נבואת פורענות אישית אל יהויקים.

הנבואה נאמרת בגוף שני נוכח, כאילו שירמיהו עומד בפני המלך ואומר לו אותה, מהפסוקים עולה בברור שירמיהו לא יכול היה לומר אותה בפני המלך, שה' היה צריך לדאוג להסתרת ירמיהו וברוך מפני החשש שהמלך יהרוג אותם.

דברי הפורענות:

א. צאצאו של יהויקים לא יהיו מלכים (יהויכין לא נחשב למלך, מאחר ומלך רק שלושה חודשים).

ב. הגופה שלו לאחר מותו לא תקבר (נבואה דומה נאמרה על ידי ירמיהו בפרק כבי).

לא ופקדתי עליו ועל-זרעו ועל-עבדיו, את-עונם; והבאתי עליהם ועל-ישבי ירושלים ואל-איש יהודה, את כל-הרעה אשר-דברתי אליהם--ולא שמעו

הערה:

לאחר הנבואה האישית למלך יהויקים, חוזר ירמיהו ומזכיר את הפורענות שעומדת לבוא על כל ממלכת יהודה

לב וירמיהו לקח מגלה אחרת ויתנה אל-ברוך בן-נריהו הספר ויכתב עליה מפני ירמיהו את כל-דברי הספר אשר שרף יהויקים מלך-יהודה באש ועוד נוסף עליהם דברים רבים כהמה

הערה: הפרק מסתיים בכתיבת ברוך את המגילה בשנית כפי שציווה ה' את ירמיהו, בדומה למגילה הראשונה ירמיהו אומר את הנבואה ומיד ברוך כותב את דבריו על המגילה.